

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

"Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος"

Διπλωματική Εργασία

**«Νομιμοποίηση Παράνομων Εσόδων και Οικονομική
Ανάπτυξη: Το Παράδειγμα της Τουριστικής Βιομηχανίας»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΕΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Αξιούπολη, Ιούνιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

**«Νομιμοποίηση Παράνομων Εσόδων και Οικονομική
Ανάπτυξη: Το Παράδειγμα της Τουριστικής Βιομηχανίας»**

«Θεόδωρος Αραμπατζής»

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ιωάννης Πέτσας

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Βασιλική Βασιλαντωνοπούλου

Αξιούπολη, Ιούνιος 2024

«Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της εργασίας κύριο Πέτσα, ο οποίος με τη φυσική του ευγένεια κατάφερε να συνδυάσει με μαεστρία τα ακαδημαϊκά και επαγγελματικά του καθήκοντα με την ανθρώπινη πλευρά, παρέχοντάς μου συνεχή καθοδήγηση και στήριξη, όποτε τη χρειάστηκα.

Δεν θα μπορούσα όμως να μην ευχαριστήσω και την οικογένειά μου – Άννα, Βαρβάρα και Στράτο- που με υπομονή και αγάπη με ανέχτηκαν και μου συμπαραστάθηκαν σε όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών»

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως αντικείμενο τη μελέτη της σχέσης μεταξύ της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων και της οικονομικής ανάπτυξης, θέτοντας ως ειδικότερο πεδίο έρευνας το παράδειγμα της τουριστικής βιομηχανίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται η εννοιολογική προσέγγιση του φαινομένου της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων και περιγράφεται η ιστορική του εξέλιξη. Αναπτύσσονται οι μέθοδοι και οι τεχνικές που εφαρμόζονται και αναλύονται οι παράγοντες που καθορίζουν τις ανάγκες για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Στο επόμενο κεφάλαιο περιγράφονται οι επιπτώσεις της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων με επιμέρους διάκριση σε διάφορους τομείς της οικονομίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο, μετά την παράθεση των βασικών οικονομικών μεγεθών που χαρακτηρίζουν την τουριστική βιομηχανία διεθνώς, εξετάζεται η σημασία της για την ελληνική οικονομία. Εν συνεχεία διερευνώνται εκείνα τα σημεία που καθιστούν τον τουρισμό ευάλωτο στις διαδικασίες νομιμοποίησης παράνομων εσόδων και η σχέση του τουρισμού με το οργανωμένο έγκλημα, ενώ παρατίθενται κάποια ενδεικτικά παραδείγματα στα οποία φαίνεται η ανωτέρω σύνδεση. Τέλος, γίνεται μία σύντομη αναφορά στον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσουν οι κρατικές ενισχύσεις στο φαινόμενο του ξεπλύματος.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο, εξετάζεται το γενικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα και η εφαρμοζόμενη κατασταλτική πολιτική, ενώ τέλος γίνεται μία σύντομη αποτίμηση του καθεστώτος αντιμετώπισης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Λέξεις – Κλειδιά

Νομιμοποίηση Παράνομων Εσόδων, Τουριστική Βιομηχανία, Οικονομική Ανάπτυξη, Οργανωμένο Έγκλημα, Διαφθορά

«Money Laundering and Economic Development: The Example of the Tourism Industry »

«Theodore Arampatzis»

Abstract

This thesis focuses on the relationship between money laundering and economic development, specifically exploring the case of the tourism industry.

In the first chapter, the concept of money laundering is introduced, and its historical evolution is described. The methods and techniques employed in money laundering are discussed, and the factors that drive the need for laundering illicit funds are analyzed.

The second chapter outlines the impacts of money laundering, with a particular focus on its effects on various sectors of the economy.

In the third chapter, after presenting the key economic indicators that characterize the global tourism industry, the significance of tourism for the Greek economy is examined. The chapter then investigates the aspects that make tourism vulnerable to money laundering activities and explores the relationship between tourism and organized crime, providing illustrative examples of this connection. Additionally, there is a brief discussion on the potential role of state subsidies in facilitating money laundering.

The fourth and final chapter examines the overall framework established to combat money laundering, the role of the private sector, and the enforcement policies in place. Finally, a brief assessment is given of the current measures and their effectiveness in addressing money laundering.

Keywords

Money Laundering, Tourism Industry, Economic Development, Organized Crime, Corruption

Περιεχόμενα

1. Νομιμοποίηση Παράνομων Εσόδων.....	1
1.1. Προσέγγιση του φαινομένου και ορισμός	2
1.2. Η Ιστορική Εξέλιξη του Φαινομένου	3
1.3. Μέθοδοι και Τεχνικές	5
1.3.1. Λαθραία μεταφορά μετρητών	6
1.4. Το μοντέλο των τριών φάσεων	8
1.4.1. Το στάδιο της τοποθέτησης	9
1.4.2. Το στάδιο της διαστρωμάτωσης	9
1.4.3. Το στάδιο της ενσωμάτωσης	10
1.4.4. Οι αδυναμίες του μοντέλου των τριών φάσεων	10
1.5. Παράγοντες που καθορίζουν τις ανάγκες νομιμοποίησης	13
1.5.1. Το είδος του εγκλήματος.....	14
1.5.2. Το ύψος του εισοδήματος	15
1.5.3. Οι στόχοι των δραστών.....	17
2. Οικονομικές Επιπτώσεις της Νομιμοποίησης Εσόδων	20
2.1. Η άμεση επίπτωση: Απώλειες για το θύμα – Κέρδη για τον δράστη	21
2.2. Χρηματοπιστωτικός Τομέας	21
2.3. Οι σχέσεις με τις οικονομίες του εξωτερικού	23
2.4. Τα υπεράκτια κέντρα ως εναλλακτική στρατηγική ανάπτυξης	24
3. Τα Χαρακτηριστικά του Τουριστικού Τομέα	26
3.1. Η Διεθνής Αγορά	26
3.2. Η συνεισφορά του τουρισμού στην ελληνική οικονομία	28
3.3. Ευάλωτα Σημεία του Τουρισμού	30
3.4. Τουρισμός και Οργανωμένο Έγκλημα	32
3.5. Παραδείγματα τουριστικών προορισμών συνδεδεμένων με τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων	34
3.5.1. Διεθνή Παραδείγματα.....	35
3.5.2. Ελληνικά Παραδείγματα	37
3.6. Κρατικές Ενισχύσεις και Νομιμοποίηση Εσόδων	39
4. Η Αντιμετώπιση της Νομιμοποίησης Εσόδων	42
4.1. Το χρονολόγιο της νομοθεσίας κατά της νομιμοποίησης εσόδων	42
4.1.1. Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	42
4.1.2. Η Διεθνής διάσταση (Συμφωνίες, Συμβάσεις κτλ).....	44
4.1.3. Η Ευρωπαϊκή Διάσταση	45
4.2. Οι τρόποι αντιμετώπισης της Νομιμοποίησης Παράνομων Εσόδων	46
4.2.1. Μέτρα Δέουσας Επιμέλειας	47
4.2.2. Υποχρεώσεις υποβολής αναφορών	47
4.2.3. Υποχρέωση τήρησης αρχείων	48
4.2.4. Επιβολή των προληπτικών μέτρων	49
4.2.5. Ενστάσεις για τον ρόλο του ιδιωτικού τομέα	49
4.3. Κατασταλτική Πολιτική – Υπερποινικοποίηση	50
4.4. Η τρομοκρατία ως βασικό αδίκημα	52
4.5. Σύντομη αποτίμηση του πλαισίου καταπολέμησης του ξεπλύματος	53
5. Συμπεράσματα.....	56
6. Βιβλιογραφικές Αναφορές	58

1. Νομιμοποίηση Εσόδων από Παράνομες Δραστηριότητες

Η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (γνωστή και ως “ξέπλυμα βρώμικου χρήματος” ή "money laundering" στα αγγλικά) αναφέρεται στις διαδικασίες με τις οποίες παράνομα αποκτηθέντα κεφάλαια εισάγονται στο επίσημο οικονομικό σύστημα, σε νόμιμες οικονομικές δραστηριότητες ή επενδύσεις, με σκοπό την απόκρυψη της πραγματικής τους προέλευσης.

Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ουσιαστικά είναι η διαδικασία μετατροπής των εγκληματικών προσόδων σε περιουσιακά στοιχεία που δεν μπορούν να συσχετιστούν με το υποκείμενο έγκλημα (Reuter & Truman, 2004: 1). Για ένα τόσο πολύπλοκο φαινόμενο είναι φυσικό να υπάρχει ποικιλία ορισμών και προσεγγίσεων. Παρόλα αυτά, σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι ανεξάρτητα από τον εκάστοτε εφαρμοζόμενο ορισμό και το χρησιμοποιούμενο λεκτικό, στις περισσότερες περιπτώσεις τονίζονται δύο χαρακτηριστικά στοιχεία που αποτελούν τις βασικές προϋποθέσεις ώστε μία διαδικασία να χαρακτηρίζεται ως ξέπλυμα χρήματος: το πρώτο είναι η παράνομη πηγή των κεφαλαίων, ενώ το δεύτερο είναι η διαδικασία που επιχειρεί να τα εμφανίσει ως νόμιμα. Η παράνομη προέλευση αναφέρεται σε κάποιο από τα βασικά αδικήματα, που μπορεί να είναι είτε κάποιο από τα κοινά εγκλήματα όπως κλοπή, ληστεία ή διάρρηξη, εμπόριο ναρκωτικών κτλ, ή κάποιο λιγότερο βίαιο από τα αποκαλούμενα εγκλήματα του λευκού κολάρου, όπως φοροδιαφυγή, διαφθορά ή υπεξαίρεση.

Σε αντίθεση με την παραπάνω, οικονομικής φύσης προσέγγιση, η νομική έννοια της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, εστιάζει σε τέσσερις διακριτές πράξεις: στη μετατροπή ή μεταφορά περιουσιακών στοιχείων έχοντας επίγνωση της παράνομης προέλευσής τους, την απόκρυψη ή μεταμφίεση της παράνομης πηγής τους, την απόκτηση, κατοχή ή χρήση τέτοιων περιουσιακών στοιχείων, καθώς και τη συμμετοχή σε οποιαδήποτε από τις παραπάνω πράξεις (UNODC, 1988).

Παραλλαγές της προηγούμενης εννοιολογικής προσέγγισης έχουν ενσωματωθεί σε διεθνή κείμενα ή οδηγίες, αλλά και έχουν υιοθετηθεί από τα ποινικά συστήματα διαφόρων χωρών προκειμένου να ποινικοποιηθεί η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων.

1.1. Προσέγγιση του φαινομένου και ορισμός

Η πρωταρχική φροντίδα, κάποιου που κατόπιν διάπραξης κάποιου εγκλήματος έχει αποκομίσει οικονομικά οφέλη, είναι να μεριμνήσει ώστε οι πράξεις του να διαφύγουν της προσοχής των αστυνομικών, των δικαστικών ή/και των φορολογικών αρχών. Ακόμη, σε περίπτωση σύλληψής του θα προσπαθήσει να αποφύγει τον εντοπισμό των προϊόντων του εγκλήματος και την αποκάλυψη της παράνομης πηγής τους, καθώς και να αποτρέψει τη δήμευσή τους.

Από την άλλη πλευρά, η ανάλωση ή η επένδυση μεγάλων χρηματικών ποσών μπορεί να θέσει τους εγκληματίες αντιμέτωπους με τις αρχές επιβολής του νόμου, εάν δεν είναι σε θέση να δικαιολογήσουν την προέλευσή τους από κάποια νόμιμη εισοδηματική πηγή. Πριν λοιπόν προβούν σε αγορές πολύτιμων αγαθών ή σε τοποθέτηση μεγάλων χρηματικών ποσών, θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι έχει αποκοπεί η σύνδεση μεταξύ του προϊόντος του εγκλήματος και της παράνομης πράξης. Σε κάθε περίπτωση, θα επιδιώξουν να κατασκευάσουν μία λογικοφανή εξήγηση, που φαινομενικά θα μπορούσε να δικαιολογήσει την νόμιμη κατοχή των αντίστοιχων χρηματικών ποσών.

Αυτού του είδους οι διαδικασίες αναπτύχθηκαν προκειμένου να καλυφθούν πολλαπλές ανάγκες εγκληματιών ή/και εγκληματικών ομάδων, που έχουν να κάνουν με την απόκρυψη της ιδιοκτησίας των χρημάτων, την αποσυσχέτισή τους από την εγκληματική δραστηριότητα, την συσκότιση της πηγής από την οποία προέρχονται και τη μεταμφίηση των κερδών. Ο απώτερος σκοπός έγκειται στην απόδοση νομιμοφανούς χαρακτήρα στα εισοδήματα, μέσω της διοχέτευσής τους στη νόμιμη οικονομία, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως προερχόμενα από συνήθεις και νόμιμες οικονομικές δραστηριότητες.

Μιλώντας με πιο οικονομικούς όρους μπορούμε να πούμε ότι ξέπλυμα χρήματος παρατηρείται όταν ένα εν δυνάμει περιουσιακό στοιχείο (με την έννοια ότι δεν μπορεί άμεσα να χρησιμοποιηθεί για κατανάλωση ή επένδυση, αφού αποτελεί προϊόν εγκληματικής δραστηριότητας) μετατρέπεται σε πραγματική αγοραστική δύναμη ή επενδυτικό κεφάλαιο (Masciandaro et al, 2007).

Σε πρακτικό επίπεδο, και προκειμένου να γίνει κατανοητή η οικονομική όψη του φαινομένου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα «καθαρά» χρήματα παρουσιάζουν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των «μαύρων» ή «βρώμικων» χρημάτων. Με απλό τρόπο ο Masciandaro (2007) εξηγεί ότι ένα «ξεπλυμένο» νόμισμα αξίας ενός ευρώ έχει πολύ

μεγαλύτερη αξία και είναι πιο πολύτιμο σε σύγκριση με ένα «βρώμικο» ευρώ. Το «νομιμοποιημένο» ευρώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ευημερία και την καλοπέραση του ιδιοκτήτη του, ενώ αν επενδυθεί αποτελεσματικά μπορεί να του αποδώσει νέα κέρδη, ενώ ταυτόχρονα εξαφανίζει τον κίνδυνο ενοχοποίησης του κατόχου του.

Με βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις μπορεί να εξηγηθεί η αυξημένη ζήτηση για την εφαρμογή αποτελεσματικών μεθόδων νομιμοποίησης παράνομων εσόδων. Συνήθως, αυτό επιτυγχάνεται μέσω διαδικασιών που περιλαμβάνουν τη διασπορά των κεφαλαίων σε διάφορα νομικά πρόσωπα, την εκτέλεση διαδοχικών χρηματοοικονομικών συναλλαγών ή τη χρήση ειδικών τεχνικών, όπως η δημιουργία εταιρικών δομών σε ευνοϊκά φορολογικά καθεστώτα - φορολογικούς "παραδείσους" κτλ.

1.2. Η Ιστορική Εξέλιξη του Φαινομένου

Αν και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και προσέγκυσης του ενδιαφέροντος μόνο κατά τα τελευταία έτη, υπάρχουν ιστορικές αναφορές για την ύπαρξή του εδώ και χιλιετίες. Ως αρχική μορφή ξεπλύματος μπορούμε να θεωρήσουμε την απόκρυψη εισοδημάτων π.χ. από εμπορικές δραστηριότητες στην Κίνα, προκειμένου να μην γίνουν κτήμα του εκάστοτε ηγεμόνα (Morris-Cotterill, 2001). Αυτή η διαδικασία περιλάμβανε την παράνομη διακίνηση των εισοδημάτων αρχικά μέσω φυσικής τους μεταφοράς ή της μετατροπής τους σε εύκολα κινούμενα αγαθά. Εν συνεχεία όμως, με την πάροδο των αιώνων αναπτύχθηκαν τεχνικές για την διοχέτευση των προσόδων σε άτυπα χρηματοοικονομικά συστήματα, που λειτουργούσαν εκτός της κυρίαρχης οικονομίας (Tchetvertakof, 2023).

Στη σύγχρονη εποχή, το φαινόμενο της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων στις απαρχές του είναι σχεδόν συνυφασμένο με την δράση των κακοποιών κατά την διάρκεια της ποτοαπαγόρευσης και στα χρόνια του μεσοπολέμου στις ΗΠΑ. Μάλιστα, ακόμα και ο όρος «ξέπλυμα» κατά πολλούς προήλθε από την χρήση επιχειρήσεων με πλυντήρια, προκειμένου να απορροφηθούν τα μεγάλα ποσά που προέρχονταν από την εγκληματική δράση των συμμοριών. Η καταδίκη του διαβόητου κακοποιού Αλ Καπόνε με την κατηγορία της φοροδιαφυγής, αλλά και η εφαρμογή έμμεσων μεθόδων προσδιορισμού του εισοδήματος κατά την διενέργεια ποινικών ερευνών σε βάρος εγκληματιών (ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση καταδίκης του Hauptmann το 1932 (Bauer &

Ullmann, 2000), οποίος συνελήφθη διότι δεν κατάφερε να ξεπλύνει αποτελεσματικά τους καρπούς της απαγωγής που είχε πρωτύτερα διαπράξει), έδειξαν από νωρίς ότι το κυνήγι του χρήματος, ως τακτική, μπορούσε να αποδώσει καρπούς και να αποτελέσει ένα χρήσιμο όπλο κατά του εγκλήματος, το οποίο όμως δεν χρησιμοποιήθηκε συστηματικά, παρά μόνο πολύ αργότερα (Van Duyne et al, 2019: 42).

Η εγκληματοποίηση του ξεπλύματος, αλλά και η εννοιοδότηση του φαινομένου έχουν καθαρά αμερικάνικη σφραγίδα. Το πάντρεμα της έννοιας της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων με αυτό που οι αρμόδιες αρχές των ΗΠΑ θεωρούσαν ως οργανωμένο έγκλημα και ιδιαίτερα με το εμπόριο ναρκωτικών δεν αποτελεί αποτέλεσμα συμπτώσεων. Αντιθέτως, εξυπηρετούσε την κυρίαρχη οπτική που αντιλαμβάνεται το οργανωμένο έγκλημα ως μία αλλότρια δύναμη, που απειλεί την υγιή επιχειρηματικότητα και την νόμιμα και ηθικά λειτουργούσα οικονομία. Η ιδεολογική πόλωση του ψυχροπολεμικού κλίματος φαίνεται να ταιριάζει απόλυτα με την παραπάνω προσέγγιση, αφού υπό τις επικρατούσες συνθήκες δεν θα ήταν δυνατή η αμφισβήτηση του ακέραιου χαρακτήρα του δυτικού οικονομικού συστήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2019: 258).

Η ποινικοποίηση του ξεπλύματος έρχεται ουσιαστικά ως απάντηση στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΗΠΑ από τη διαφυγή προς τράπεζες του εξωτερικού χρηματικών ποσών που προέρχονται από την διακίνηση ναρκωτικών ουσιών (η χρήση των οποίων έχει πλέον διαδοθεί σε σχετικά ευρεία τμήματα του πληθυσμού) σε συνδυασμό με την απώλεια των αντίστοιχων φορολογικών εσόδων (Van Duyne et al, 2019: 43).

Η διεθνοποίηση του προβλήματος μπορούσε πλέον να στηριχθεί στο ηθικό υπόβαθρο του πολέμου κατά των ναρκωτικών, που αποτελούσε ατράνταχτο επιχείρημα έναντι του οποίου δεν ήταν εύκολη οποιαδήποτε αμφισβήτηση. Η διεθνής επιβολή ποινικών μέτρων κατά της νομιμοποίησης μέσω του κύρους του ΟΗΕ απαίτησε ταυτόχρονα μία μετακίνηση της ατζέντας: η συζήτηση για τις συνέπειες της δράσης των μεγάλων επιχειρήσεων μέσω κατάχρησης της οικονομικής και πολιτικής τους εξουσίας, με ευθείες αναφορές στο διασυνοριακό εταιρικό έγκλημα (Van Duyne et al, 2019: 52), ατόνισε αλλάζοντας στόχευση, και στο επίκεντρο βρέθηκε για άλλη μια φορά ο «κλασσικός» εχθρός, δηλαδή το οργανωμένο έγκλημα στην πιο καταδικαστέα μορφή του, ήτοι το εμπόριο ναρκωτικών, στο οποίο πλέον προστέθηκε και η συνοδεία του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2019: 262)

Η σύζευξη αυτή του ξεπλύματος παράνομου χρήματος αποκλειστικά με το οργανωμένο έγκλημα και ο διαχωρισμός τους από την έννοια του εγκλήματος του λευκού κολάρου και την εγκληματογόνο δράση των επιχειρήσεων, συμπίπτει χρονικά με την μετάβαση της διεθνούς οικονομίας στον χρηματοπιστωτικό καπιταλισμό και την επικράτηση των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, με πρωτοπόρους τις ΗΠΑ επί προεδρίας Ρέιγκαν. Από τη μια μεριά η απελευθέρωση των αγορών, η ισχυροποίηση και επέκταση του ιδιωτικού τομέα και από την άλλη η οπισθοχώρηση του κοινωνικού κράτους επεφύλασσε νέο ρόλο για τα κράτη και τις κυβερνήσεις. Η τήρηση της τάξης και η παροχή ασφάλειας απαιτούσε την εργαλειοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος και την ποινικοποίηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2019: 259).

Η επιτυχία των αμερικανικών προσπαθειών πρέπει να αξιολογηθεί όχι μόνο εκ του τελικού αποτελέσματος, αλλά και από το χρόνο που απαιτήθηκε για την έκβασή του. Πέρασαν μόλις δύο χρόνια από την πρώτη νομοθετική παρέμβαση στο εσωτερικό των ΗΠΑ το 1986, μέχρι την υπογραφή από τον ΟΗΕ της Σύμβασης της Βιέννης το 1988, όπου μάλιστα παρατηρούνται πολλές ομοιότητες μεταξύ τους (Βασιλαντωνοπούλου, 2019: 263). Το όλο εγχείρημα υποστηρίχθηκε από το ιδεολόγημα του «πολέμου κατά των ναρκωτικών» και το εμπόλεμο κλίμα που είχε καλλιεργηθεί σε διεθνές επίπεδο, έναντι του οποίου δεν ήταν δυνατόν να εγερθούν αμφιβολίες ή να τεθούν ερωτήματα από άλλα κράτη (Van Duyne et al, 2019: 53). Η αμερικανική πλευρά είχε κάθε λόγο να διεθνοποιήσει άμεσα το ζήτημα, δεδομένου ότι εάν τα μέτρα δεν εφαρμόζονταν σε παγκόσμιο επίπεδο, οι αμερικανικές τράπεζες θα έχαναν το προβάδισμα που διατηρούσαν έναντι των τραπεζών άλλων χωρών.

Από τη στιγμή όμως που έγινε η αρχή, ήταν πια θέμα χρόνου ώστε να σημειώνεται όλο και μεγαλύτερη διεύρυνση της λίστας των εγκλημάτων που σχετίζονται με την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων (βασικών αδικημάτων).

1.3. Μέθοδοι και Τεχνικές

Πριν περιγραφούν τα διάφορα στάδια της νομιμοποίησης, θεωρούμε σημαντικό να γίνει μία διάκριση μεταξύ των περιπτώσεων στις οποίες ο κάτοχος των χρημάτων χρειάζεται την βοήθεια και άλλων προσώπων για να ξεπλύνει τα παράνομα έσοδα που κατέχει, και αυτών των περιπτώσεων στις οποίες καταφέρνει μόνος του να εκμεταλλευτεί τα

περιουσιακά του στοιχεία. Είναι γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος των εγκληματιών «αυτό-ξεπλένουν» τα χρήματα που απέκτησαν μέσω της δράσης τους, για τον απλό λόγο ότι πρόκειται για τέτοιας τάξης ποσά χρημάτων, που απλά δεν απαιτούν την μεσολάβηση εξειδικευμένου προσωπικού (Levi & Soudijn, 2020: 16). Έτσι για παράδειγμα, ένας πορτοφολάς ή ακόμη και κάποιος που βρίσκεται χαμηλά στην ιεραρχία ενός κυκλώματος που διακινεί ναρκωτικά, είναι αναμενόμενο να μην κινεί υποψίες όταν πληρώνει με μετρητά για τα προσωπικά του έξοδα ή για μικρές αγορές, και συνεπώς δεν είναι ανάγκη να εφαρμόσει μεθόδους ξεπλύματος με την κλασική τους έννοια. Μεγαλύτερα ποσά μπορεί να χρειαστούν νομιμοποίηση, παρόλα αυτά είναι συνηθισμένο και συνήθως αποτελεσματικό, αυτά να αναμιγνύονται με τα νόμιμα εισοδήματα μίας εταιρίας βιτρίνας, που γενικά πληρώνεται με χρήση μετρητών, όπως για παράδειγμα μία επιχείρηση εστίασης ή διασκέδασης, ή μία εταιρία παροχής υπηρεσιών, όπως καθαριστήριο ή πλυντήριο αυτοκινήτων.

Για πιο πολύπλοκες υποθέσεις έχει γίνει ευρέως αποδεκτό το μοντέλο των τριών φάσεων, που χρησιμοποιείται ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 (FATF, 1991) για να περιγράψει τη διαδικασία του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Το μοντέλο των τριών φάσεων και η ανάλυση των διακριτών σταδίων του παρουσιάζονται στη συνέχεια της παρούσας εργασίας.

1.3.1. Λαθραία μεταφορά μετρητών

Μία βασική λειτουργία κάποιων οργανωμένων εγκληματικών ομάδων περιλαμβάνει τη επιστροφή των εγκληματικών προσόδων μέσω μεταφοράς τους στην αρχική χώρα προέλευσής τους. Αυτή η λειτουργία αποτελεί κατά κάποιο τρόπο μία προκαταρκτική φάση, που προηγείται χρονικά της κυρίως διαδικασίας ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Η λαθραία μεταφορά χρημάτων παρουσιάζει σχετικά αυξημένους κινδύνους ανακάλυψης και σύλληψης των δραστών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα καρτέλ της Λατινικής Αμερικής, των οποίων το εισόδημα παράγεται σε μεγάλο βαθμό σε χώρες της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, οπότε επιστρατεύουν ένα εξειδικευμένο δίκτυο για να μεταφέρουν λαθραία τα παράνομα έσοδά τους στη χώρα καταγωγής τους (USDT, 2018: 20-23).

Ελλείψει σημαντικών οικονομικών δεσμών μεταξύ αυτών των χωρών, μέσω των οποίων θα μπορούσε να καλυφθεί η παράνομη ροή χρήματος, είναι πολλές φορές απαραίτητη η

οργάνωση της λαθραίας φυσικής μεταφοράς χρημάτων την οποία αναλαμβάνουν επαγγελματικά δίκτυα με συνδέσεις στις χώρες στόχους, που περιλαμβάνουν ειδικούς μεσίτες, συντονιστές, μεταφορείς μετρητών, οδηγούς και άλλους συμμετέχοντες (Soudijn & Reuter, 2016: 273).

Προκειμένου να καταστεί εφικτή η μεταφορά των χρηματικών ποσών, αλλά και για να περιοριστούν οι κίνδυνοι αποκάλυψης, πρέπει να προηγηθεί η μετατροπή τους σε χαρτονομίσματα μεγάλης αξίας, τα οποία καταλαμβάνουν μικρότερο όγκο και βάρος, οπότε είναι ευκολότερη η απόκρυψη και η μεταφορά τους. Χαρακτηριστική θεωρούμε την απόφαση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας να σταματήσει την παραγωγή των υψηλής ονομαστικής αξίας χαρτονομισμάτων των 500 €, επικαλούμενη ότι για την απόφαση αυτή έλαβε υπόψη της τις υφιστάμενες ανησυχίες ότι αυτό το τραπεζογραμμάτιο θα μπορούσε να διευκολύνει παράνομες δραστηριότητες (ECB, 2016).

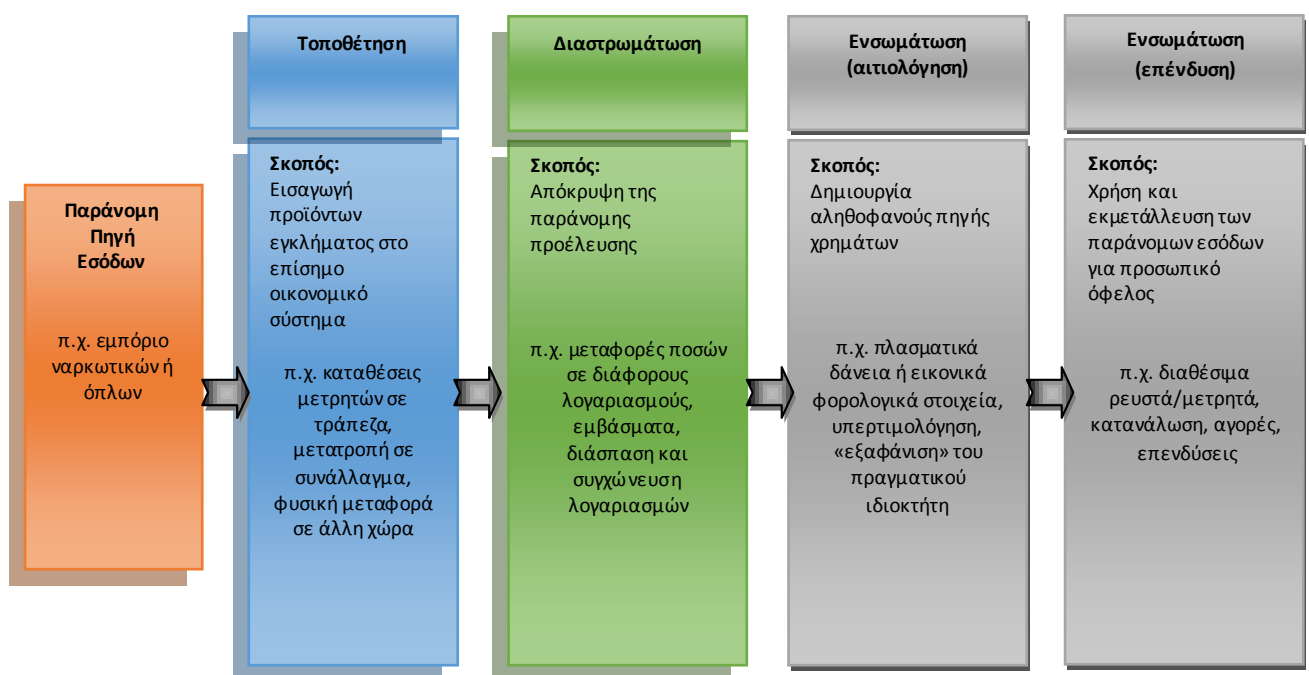
Σύμφωνα με την FATF (2015) υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την απόκρυψη των μετρητών. Εκτός από ειδικά διαμορφωμένες βαλίτσες με κρυφές θήκες, από τις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές έχει αναφερθεί η απόκρυψη μέσα στα ρούχα ή ακόμη και στα σώματα των μεταφορέων. Οι τελωνειακοί κανόνες περί υποχρέωσης δήλωσης μετρητών, παρακάμπτονται είτε μέσω ψευδών δηλώσεων για πολύ μικρότερα ποσά, είτε με εσκεμμένη παράλειψη της δήλωσης. Επίσης, έχουν αναφερθεί περιπτώσεις κρυφών θηκών γεμισμένων με μετρητά, στο εσωτερικό επιβατικών οχημάτων, καθώς και σε διάφορα είδη φορτηγών. Το ταχέα αναπτυσσόμενο ηλεκτρονικό εμπόριο, με τη σειρά του, άνοιξε νέους δρόμους προσφέροντας στους εγκληματίες την ευκαιρία να αποστέλλουν μετρητά μέσα σε δέματα ταχυδρομείου, χωρίς να κινούν υποψίες.

Εδώ, αξίζει να σημειωθεί ότι παρότι θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει την φυσική μεταφορά ρευστού ως μία παραδοσιακή, παλιά και μάλλον ξεπερασμένη μέθοδο ξεπλύματος, από την άλλη μεριά, εξακολουθεί να είναι πάντα επίκαιρη, κυρίως όταν ληφθεί υπόψη το μεγάλο πλεονέκτημα που την χαρακτηρίζει, δηλαδή η πλήρης ανωνυμία του εκάστοτε κατόχου των παράνομων χρημάτων, σε συνδυασμό με τις αυστηρές ρυθμίσεις και περιορισμούς που έχουν τεθεί στις τραπεζικές κινήσεις, κυρίως όταν αυτές αφορούν σε μεταφορά κεφαλαίων μεταξύ διαφορετικών χωρών.

1.4. Το μοντέλο των τριών φάσεων

Σύμφωνα με το διαδεδομένο αυτό μοντέλο, η διαδικασία ξεκινά με την τοποθέτηση, κατά την οποία τα παράνομα κεφάλαια συλλέγονται και εισάγονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Εν συνεχεία, ακολουθεί το στάδιο της διαστρωμάτωσης, κατά το οποίο, εκτελούνται περίπλοκες και συχνά πολυάριθμες συναλλαγές, προκειμένου να σπάσουν οι όποιες συνδέσεις του χρήματος με τα διαπραχθέντα εγκλήματα. Κατά το τελευταίο στάδιο, αυτό της ενσωμάτωσης, τα εν λόγω χρηματικά ποσά μετατρέπονται σε φαινομενικά νόμιμα κεφάλαια, συχνά με την μεσολάβηση ενός ή περισσότερων νομικών προσώπων (USDT, 2018: 2), που λειτουργούν νόμιμα, υπό την έννοια ότι έχουν τηρηθεί όλες οι τυπικές διαδικασίες σύστασης και λειτουργίας τους.

Παράλληλα με το ανωτέρω αναφερόμενο μοντέλο των τριών φάσεων, κάποιοι μελετητές έχουν προτείνει επιπλέον στάδια στην όλη διαδικασία: αυτό της ανάμειξης, κατά το οποίο οι χρηματικοί πόροι αναμειγνύονται με νόμιμα κεφάλαια, ώστε να δυσκολέψει η ανίχνευση της προέλευσής τους και τέλος το στάδιο της εξαγωγής, όπου τα κεφάλαια εξέρχονται από την νόμιμη οικονομία, ενώ ταυτόχρονα τονίζουν ότι δεν είναι απαραίτητη η συνύπαρξη όλων των σταδίων (Levi & Soudijn, 2020: 4).

Σχήμα 1 Απεικόνιση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων (πηγή: ΟΟΣΑ)

1.4.1. Το στάδιο της τοποθέτησης

Αυτές οι μορφές εγκλημάτων που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως παραδοσιακές, όπως το εμπόριο ναρκωτικών ή το εμπόριο λευκής σαρκός, είναι δραστηριότητες που σχεδόν αποκλειστικά λειτουργούν με μετρητά, οπότε το στάδιο της τοποθέτησης είναι συνήθως απαραίτητο. Ο στόχος είναι η κατάθεση των μετρητών σε έναν ενδιάμεσο χρηματοπιστωτικό λογαριασμό ή η μεταφορά τους μέσω ενός παρόχου εμβασμάτων. Προκειμένου να αποφευχθεί ο εντοπισμός της παράνομης προέλευσης των εσόδων, χρησιμοποιούνται διάφορες επιμέρους τεχνικές.

Συχνά, τα μετρητά διασπώνται σε επιμέρους μικρότερα ποσά (η λεγόμενη μέθοδος του μυρμηγκιού ή *smurfing*). Μέσω αυτής της τεχνικής παρακάμπτονται οι υποχρεώσεις αναφοράς εκ μέρους των παρόχων, δεδομένου ότι υπάρχει μέριμνα να μην ξεπερνιούνται τα θεσμοθετημένα όρια. Επίσης, για να περιοριστούν οι κίνδυνοι δέσμευσης ή κατάσχεσης των εγκληματικών προσόδων, συχνά επιστρατεύονται συγγενείς, φίλοι ή και αχυράνθρωποι, που χρησιμεύουν ως βιτρίνα και στον οποίον το όνομα γίνονται οι επιμέρους καταθέσεις.

Εκτός όμως από τις ανωτέρω τεχνικές, συχνά η τοποθέτηση συντελείται μέσω της αγοράς πολύτιμων ειδών, όπως ακινήτων, κοσμημάτων, έργων τέχνης, χρυσού κτλ (ΟΟΣΑ, 2019: 17). Ένας ακόμη περίτεχνος τρόπος τοποθέτησης είναι μέσω της χρήσης εταιρικών οχημάτων (*corporate vehicles*), που μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές, όπως πραγματικές ή πλασματικές εταιρίες, καταπιστεύματα ή ακόμη και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ή ιδρύματα.

1.4.2. Το στάδιο της διαστρωμάτωσης

Με την ολοκλήρωση του προηγούμενου σταδίου, παρότι τα χρήματα έχουν εισέλθει στο επίσημο οικονομικό σύστημα, υπάρχει ο κίνδυνος να αποκαλυφθεί τόσο η πηγή τους, όσο και ο πραγματικός τους κάτοχος. Ο στόχος λοιπόν του δεύτερου σταδίου έγκειται στην απόκρυψη της παράνομης προέλευσής τους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους, όπως την διάσπαση σε πολλούς λογαριασμούς με συχνές συναλλαγές μεταξύ διαφορετικών ιδρυμάτων ή τραπεζών που εδρεύουν σε διαφορετικές χώρες, με τη χρήση ενδιάμεσων λογαριασμών που μπορεί να ανήκουν σε τρίτα πρόσωπα ή επιχειρήσεις, την σταδιακή μεταφορά σε φορολογικούς παραδείσους ή εξωχώριες εταιρίες, με ανταλλαγή

κρυπτονομισμάτων κτλ. Οι πρακτικές αυτές ευνοούνται σε περιπτώσεις που ισχύει αυστηρό τραπεζικό απόρρητο καθώς και όταν δυσχεραίνεται η παροχή στοιχείων για τους πραγματικούς δικαιούχους εξωχώριων εταιριών (ΟΟΣΑ, 2019: 18).

Οι αυστηρές ρυθμίσεις για υποχρέωση αναφορών αύξησαν την τραπεζική διαφάνεια τα τελευταία χρόνια, και ως συνέπεια οι εγκληματίες άρχισαν να χρησιμοποιούν πιο εξελιγμένες μεθόδους για να επιτύχουν τον στόχο τους. Ωστόσο, η χρήση καινοτόμων χρηματοοικονομικών τεχνικών, η παγκοσμιοποίηση της χρηματοπιστωτικής αγοράς και οι χαμηλότερες απαιτήσεις για λεπτομερή αναφορά των τελικών ιδιοκτητών σε ορισμένες δικαιοδοσίες συνεχίζουν να διευκολύνουν το έργο τους.

1.4.3. Το στάδιο της ενσωμάτωσης

Η τελική φάση στη διαδικασία του ξεπλύματος περιλαμβάνει τη φανερή πια χρήση των ποσών που έχουν περάσει το προηγούμενο στάδιο της διαστρωμάτωσης. Ο αρχικός σκοπός είναι να δημιουργηθεί μία φαινομενικά νόμιμη αιτιολόγηση για την πηγή προέλευσης των χρημάτων, ενώ ο απώτερος στόχος είναι η ανάλωση για προσωπικές δαπάνες και αγορές ή η επένδυσή τους, σύμφωνα με τις επιθυμίες του κατόχου τους.

Τα χρήματα τώρα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να καλύψουν την αγορά ακινήτων ή πολυτελών αντικειμένων αλλά και για τον σχηματισμό κεφαλαίου για την σύσταση εταιριών ή την απόκτηση υφιστάμενων οικονομικών μονάδων. Σε διάφορες χώρες, διάφοροι οικονομικοί τομείς μπορούν να είναι ελκυστικοί, ωστόσο συνήθως επιλέγονται επιχειρήσεις έντασης μετρητών, όπως η βιομηχανία εστίασης, ο τουρισμός, η ψυχαγωγία, οι μεταφορές και οι κατασκευές. Δραστηριότητες έντασης εργασίας με υψηλή μη δηλωμένη εργασία διευκολύνουν επίσης το ξέπλυμα, αν και οι εγκληματίες μπορεί να αποφασίσουν να απασχολήσουν επίσημα τους εαυτούς τους και τους συγγενείς τους σε πλασματικές θέσεις, ώστε να μην εγείρονται υποψίες για την προέλευση των υψηλών μισθών (Villanyi, 2021: 6).

1.4.4. Οι αδυναμίες του μοντέλου των τριών φάσεων

Όπως προαναφέρθηκε, το μοντέλο των τριών φάσεων είναι διαδεδομένο και χρησιμοποιείται ευρέως, και μάλιστα περιγράφεται σε εγχειρίδια και κείμενα οδηγίων τόσο της FATF όσο και του ΟΟΣΑ. Παρόλα αυτά, όπως είναι αναμενόμενο, λόγω της

πολυπλοκότητας των διαδικασιών νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, το προαναφερόμενο μοντέλο παρουσιάζει και κάποιες εγγενείς αδυναμίες που σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγούν στο να μην ταιριάζει απόλυτα με την πραγματικότητα (Levi & Soudijn, 2020: 4).

Αρχικά, επισημαίνουμε το γεγονός ότι πολλές φορές δεν υπεισέρχονται και οι τρεις φάσεις στη διαδικασία ξεπλύματος. Για παράδειγμα, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες, ως αποτέλεσμα οικονομικής απάτης ή δωροδοκίας, τα χρήματα καταλήγουν απευθείας σε τραπεζικούς λογαριασμούς των δραστών (ή συνεργών τους), το εγκληματικό προϊόν έχει ήδη εισέλθει στην νόμιμη οικονομία. Συνεπώς, οι δράστες δεν χρειάζεται να προβούν σε τοποθέτηση των προσόδων τους. Επίσης, όταν υπάρχει η δυνατότητα χρήσης μετρητών για την απευθείας αγορά περιουσιακών στοιχείων, ουσιαστικά παρακάμπτεται τόσο το στάδιο της τοποθέτησης όσο και αυτό της διαστρωμάτωσης, με τη σημείωση όμως ότι αν αγοραστούν στο όνομα τρίτου προσώπου, τότε αυτή η πράξη μπορεί να εκληφθεί ως διαστρωμάτωση.

Δεύτερο σημείο αδυναμίας του μοντέλου αποτελεί η σιωπηλή παραδοχή του ότι ο λόγος ύπαρξης των εγκληματικών προσόδων είναι τελικά να καταλήξουν στην επίσημη οικονομία. Παρότι η αναζήτηση οικονομικού κέρδους είναι ίδιον του οργανωμένου εγκλήματος, θα ήταν μάλλον λανθασμένη μία γενίκευση που υποθέτει ότι όλοι οι συμμετέχοντες στο οργανωμένο έγκλημα ζουν μία εγκρατή ζωή, αποταμιεύοντας και συσσωρεύοντας κεφάλαια, ή αναζητώντας επικερδείς τοποθετήσεις σε άλλες οικονομικές δραστηριότητες. Σε πολλές περιπτώσεις, αντίθετα, οι εγκληματίες προτιμούν έναν πολυτελή και ακριβό τρόπο ζωής που στο μεγαλύτερο μέρος του μπορεί να χρηματοδοτείται αποκλειστικά με τη χρήση μετρητών (Soudijn, 2016). Φυσικά, αυτή η κατανάλωση αποτελεί ένα είδος ενσωμάτωσης, που όμως δεν είναι η ίδια διαδικασία που περιγράφει το προαναφερόμενο μοντέλο, ούτε βέβαια μπορεί να εκληφθεί ως επιμολυντικός παράγοντας της υγιούς επίσημης οικονομίας.

Τρίτο πεδίο κριτικής του μοντέλου τριών φάσεων αποτελεί η διαπίστωση ότι η προέλευση των χρημάτων δεν έχει καμία σημασία στο εγκληματικό περιβάλλον όπου γίνονται οι παράνομες συναλλαγές. Ειδικά στο πλαίσιο λειτουργίας του οργανωμένου εγκλήματος όπου πολυάριθμοι άνθρωποι πρέπει να εισπράττουν τακτικές πληρωμές, τα προϊόντα του εγκλήματος μπορούν να χρησιμοποιηθούν απευθείας για την εξόφληση συνεργών ή για επενδύσεις σε νέες εγκληματικές επιχειρήσεις, όπως π.χ. η χρηματοδότηση ενός νέου

φορτίου ναρκωτικών. Ο Van Duynes (1997) κάνει αναφορά σε μία οικονομία «ενυδρείου», ένα υπόγειο περιβάλλον, όπου το εγκληματικό χρήμα συνεχίζει να κυκλοφορεί χωρίς ποτέ να εισέλθει στο νόμιμο οικονομικό σύστημα. Εξάλλου, μερικές φορές τα μετρητά απομακρύνονται τόσο από την παράνομη όσο και την νόμιμη οικονομία. Οι έρευνες σε σπίτια οργανωμένων εγκληματιών περιστασιακά αποκαλύπτουν μεγάλα ποσά που προφανώς κρύβονται για να χρησιμοποιηθούν σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Δεν είναι γνωστό σε ποιο βαθμό αυτή η συσσώρευση προκύπτει ως αποτέλεσμα της ανάγκης αποφυγής πραγματικών ή επίφοβων ελέγχων κατά της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, ή εάν οι παραβάτες θα είχαν κρατήσει ούτως ή άλλως τα χρήματα ακόμη και αν δεν υπήρχαν τέτοιοι έλεγχοι. Για παράδειγμα, μπορεί να ανησυχούν για την ανάγκη γρήγορης διαφυγής με τα έσοδα του εγκλήματος, σε περίπτωση στόχευσής τους από τις αρχές ή από ανταγωνιστές τους.

Ένα τέταρτο πρόβλημα που χαρακτηρίζει το υπόψη μοντέλο είναι ότι αυτό αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1980 στα πλαίσια αντιμετώπισης της εμπορίας ναρκωτικών και, ως εκ τούτου, υπερτονίζει τον ρόλο των μετρητών. Εκείνη την εποχή, πρακτικά όλες οι πωλήσεις ναρκωτικών πραγματοποιούνταν με μετρητά, χωρίς να έρχονται σε επαφή με το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Παρόλα αυτά, άλλου είδους εγκλήματα (όπως για παράδειγμα οι οικονομικές απάτες) ή και η χρήση τεχνολογικών καινοτομιών (όπως τα κρυπτονομίσματα) παρακάμπτουν εντελώς τη χρήση μετρητών. Το ίδιο παρατηρείται και στις μεθόδους ξεπλύματος που βασίζονται σε εμπορικές συναλλαγές (trade based money laundering), μέσω της κατάχρησης των οποίων οι εγκληματικές οργανώσεις διακινούν χρήματα με σκοπό να συγκαλύψουν την προέλευσή τους (FATF, 2020: 11).

Πέμπτον, το μοντέλο έχει την τάση να απεικονίζει την κατάσταση πιο περίπλοκη από ό,τι συνήθως είναι στην πραγματικότητα. Αυτό γίνεται φανερό όταν χρησιμοποιούνται πολύπλοκες υποθέσεις ξεπλύματος για να εξηγήσουν την εφαρμογή του μοντέλου, συνοδευόμενες από εικόνες που εμφανίζουν γραφεία τραπεζών, πολυτελή σκάφη ή ιδιωτικά αεροπλάνα που ταξιδεύουν σε εξωτικούς φορολογικούς παραδείσους. Είναι γεγονός ότι υπάρχουν και τέτοιες περιπτώσεις, όμως αυτό δεν πρέπει να διαστρεβλώνει την αντίληψη του γενικού φαινομένου, που συνήθως αφορά απλούστερες περιπτώσεις που δεν απαιτούν την επιστράτευση εξειδικευμένων χρηματοοικονομικών στελεχών (Levi & Soudijn, 2020: 6).

Μια τελευταία κριτική που μπορεί να ασκηθεί στο μοντέλο των τριών φάσεων είναι ότι αποτυγχάνει να καταγράψει τις εξελίξεις στο πεδίο των πρακτικών κατά της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων. Ενώ η μελέτη του φαινομένου στις ΗΠΑ ξεκίνησε ως μοχλός για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, με τη μορφή που αυτό γίνονταν αντιληπτό από τις αρμόδιες αρχές, η ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες έχει έκτοτε οδηγήσει σε ένα παγκόσμιο σύστημα με κοινές ή παρόμοιες νομοθετικές διατάξεις και με πολυάριθμους εξειδικευμένους θεσμούς, η επίδραση του οποίου δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθεί στα αρχικά μοντέλα, τα οποία άλλωστε στόχευαν αποκλειστικά στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα των ΗΠΑ.

1.5. Παράγοντες που καθορίζουν τις ανάγκες νομιμοποίησης

Τα εγκλήματα με οικονομικό όφελος που παράγουν περισσότερα κέρδη από αυτά που μπορούν να δαπανηθούν ή να αποθηκευτούν εύκολα, απαιτούν έναν ξεχωριστό σχεδιασμό σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης της χρηματοδότησης και των προϊόντων του εγκλήματος. Άλλωστε, το κύριο (αν και όχι το μοναδικό) κίνητρο για την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων οργανωμένου εγκλήματος είναι το κέρδος προς εκμετάλλευση. Οι τρόποι με τους οποίους διενεργείται το ξέπλυμα χρήματος εξαρτάται από τις τοπικές συνθήκες και τις διαφοροποιήσεις από έγκλημα σε έγκλημα, από εγκληματική ομάδα σε εγκληματική ομάδα και από χώρα σε χώρα.

Συνοπτικά μπορούμε να πούμε ότι υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο της πολυπλοκότητας των διαδικασιών νομιμοποίησης παράνομων εσόδων μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται:

- Το είδος του εγκλήματος, και ιδιαίτερα εάν αυτό παράγει κυρίως μετρητά ή ηλεκτρονικό χρήμα
- Το ύψος των εσόδων, ανάλογα με το οποίο σημειώνονται μεγάλες διαφορές ανάμεσα σε περιπτώσεις που δεν είναι απαραίτητη η νομιμοποίηση, σε άλλες που διενεργείται αυτο-ξέπλυμα και σε αυτές που απαιτούν υποστήριξη από τρίτους
- Οι στόχοι των δραστών, όπως οι προσωπικές τους ανάγκες και προτιμήσεις, αναφορικά με την οικονομική απόδοση των επενδύσεων του εγκληματικού προϊόντος

1.5.1. Το είδος του εγκλήματος

Όσον αφορά στο είδος των εγκλημάτων, σημειώνουμε ότι διαφορετικά εγκλήματα παρουσιάζουν διαφορετικές οικονομικές πτυχές. Εκτός από τον τρόπο πληρωμής (μετρητά ή όχι, λίγες εξοφλήσεις με μεγάλα ποσά ή σταθερή ροή μικροποσών κτλ), σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και άλλες πτυχές, όπως η ανάγκη διενέργειας πληρωμών στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό, η ορατότητα των εγκλημάτων τόσο από την πλευρά των θυμάτων όσο και από την πλευρά των αρχών, καθώς και το χρονικό διάστημα που μπορεί να μεσολαβεί μεταξύ της πράξης και των όποιων ερευνών ή διώξεων (εάν κάτι τέτοιο τελικά συμβεί).

Αυτές οι οικονομικές πτυχές, σε μεγάλο βαθμό υποδεικνύουν τους πιθανούς τρόπους νομιμοποίησης των παράνομων εσόδων. Εάν, για παράδειγμα, τα συσσωρευμένα κεφάλαια είναι σε μορφή μετρητών, θα υπάρχουν περιορισμοί στις επενδύσεις που μπορούν να γίνουν, δεδομένου ότι οι αρμόδιες αρχές θα έχουν επιβάλλει μέτρα κατά του ξεπλύματος. Έτσι, σε αναπτυγμένες οικονομίες και ιδιαίτερα σε ακριβές περιοχές, είναι πλέον σπάνια αλλά και ριψοκίνδυνη η αγορά ακινήτων με χρήση μετρητών (παρότι σημειώνονται και εξαιρέσεις). Συνεπώς, τα μετρητά θα πρέπει πρώτα να μετατραπούν σε ηλεκτρονικό χρήμα και στη συνέχεια να μεταφερθούν για να γίνει η αγορά. Από την άλλη, κάποια εγκλήματα αποφέρουν κέρδη αποκλειστικά με τη μορφή κρυπτονομισμάτων. Για παράδειγμα, το εμπόριο απαγορευμένων φαρμάκων, ναρκωτικών ή κλεμμένων πιστωτικών καρτών μέσω του σκοτεινού διαδικτύου. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, προσφέρονται εγγενή πλεονεκτήματα αναφορικά με την ανωνυμία και την απόκρυψη των συναλλαγών, αλλά ταυτόχρονα εμφανίζονται δυσκολίες στη διαδικασία μετατροπής των εγκληματικών προσόδων, ώστε να είναι δυνατή η απόκτηση κάποιου ακινήτου ή άλλου περιουσιακού στοιχείου (Kruisbergen et al, 2019).

Τα αδικήματα απάτης, από την άλλη πλευρά, συνήθως παράγουν προϊόντα εγκλήματος που βρίσκονται ήδη στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και επομένως μετακινούνται ευκολότερα για τη χρηματοδότηση μιας αγοράς, π.χ. μέσω υποθήκης που διασφαλίζεται από περιουσιακά στοιχεία που είναι προϊόντα εγκλήματος τοποθετημένα σε εξωχώριες τράπεζες, ώστε η αγορά να φαίνεται λιγότερο ύποπτη. Οι στημένες προσφορές για την εκτέλεση δημόσιων έργων ή συμβάσεων είναι ακόμη καλύτερες, δεδομένου ότι οι

εργολαβίες πληρώνονται από δημόσιους φορείς και έτσι δημιουργούν μια διαδρομή που φαίνεται υπεράνω υποψίας (Levi & Soudijn, 2020: 12).

Όσον αφορά στην ορατότητα, σημειώνεται ότι κατά τη διάπραξη εγκλημάτων κάποια από αυτά είναι σε όλα τους τα στάδια απολύτως παράνομα (π.χ. η δράση κυκλωμάτων παιδικής πορνογραφίας), ενώ άλλα λαμβάνουν χώρα σε αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε γκρίζες περιοχές μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την δράση κυκλωμάτων απάτης ΦΠΑ, όπου κατά τις πρώτες φάσεις λειτουργίας του κυκλώματος δεν υπάρχουν ενδείξεις παρανομίας, ενώ το έγκλημα γίνεται ορατό μόνο μετά την υποβολή των αντίστοιχων φορολογικών δηλώσεων. Ο βαθμός ορατότητας μειώνεται και στις περιπτώσεις ανάμειξης βρώμικου χρήματος με νόμιμα έσοδα, όπου δεν μπορεί να είναι ξεκάθαρο ποιο μέρος των κερδών προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες.

Επίσης, διαφοροποιήσεις εμφανίζονται ανάλογα με την συχνότητα με την οποία συλλέγονται τα εγκληματικά έσοδα ή και με τον ρυθμό με τον οποίο πρέπει να μεταφερθούν. Κάποια αδικήματα παράγουν μία συνεχή ροή καθημερινών ή μηνιαίων παράνομων εσόδων (π.χ. έσοδα από τοκογλυφία, εκβιασμούς και παροχή προστασίας), ενώ άλλα (όπως το «χονδρεμπόριο» ναρκωτικών) χαρακτηρίζονται από εφάπαξ πληρωμές που δεν ακολουθούν κανένα διακριτό πρότυπο.

Η διαφορά μεταξύ της τακτικής λήψης μικροποσών και των εκατοντάδων χιλιάδων ευρώ σε άτακτα διαστήματα, οδηγεί σε διαφορετική δυναμική νομιμοποίησης εσόδων. Μικρά ποσά μετρητών μπορούν να συνδυαστούν με, ας πούμε, τον ημερήσιο τζίρο ενός μπαρ. Αλλά για να ξεπλυθεί ένα ενιαίο μεγάλο χρηματικό ποσό θα χρειαζόταν καλύτερος σχεδιασμός για να μην κινηθούν υποψίες. Φυσικά, τα χρήματα μπορούν επίσης να συνδυαστούν με τον κύκλο εργασιών ενός μπαρ ή μιας επιχείρησης παροχής υπηρεσιών, αλλά θα χρειαζόταν πειθαρχία και καλύτερος προγραμματισμός, ενώ επιπλέον ένα μπαρ ή εστιατόριο μπορεί να μην είναι αρκετό για να καλύψει το επίπεδο του κύκλου εργασιών σε περίπτωση διερεύνησης από τις αρχές επιβολής του νόμου.

1.5.2. Το ύψος του εισοδήματος

Όσον αφορά στο συνολικό ύψος των εγκληματικών εσόδων, για τα οποία υπάρχει ανάγκη νομιμοποίησης σε παγκόσμιο επίπεδο υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στις

εκτιμήσεις αλλά και διαφωνίες αναφορικά με την μεθοδολογία που πρέπει να ακολουθηθεί. Τα επίσημα έγγραφα συχνά αναφέρουν με αυτοπεποίθηση την κλίμακα της νομιμοποίησης ως ποσοστό του παγκόσμιου ΑΕΠ. Έτσι σύμφωνα με το αρμόδιο γραφείο του Ο.Η.Ε. (UNODC, 2011) το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 2,7%, ενώ σε προηγούμενη εκτίμησή του το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προσδιόριζε το αντίστοιχο ποσοστό μεταξύ 2 – 5%. Από την άλλη μεριά, πολλοί μελετητές διατηρούν σοβαρές επιφυλάξεις τόσο για αυτά καθαυτά τα νούμερα, όσο και για την ακολουθούμενη μεθοδολογία, επισημαίνοντας σοβαρά ελαττώματα και αδυναμίες στα στοιχεία που παρέχονται και στις μεθόδους που ακολουθούνται από τους επίσημους φορείς (Van Duyn, Harvey and Gelemerova, 2019).

Ταυτόχρονα, όπως συμβαίνει και στη νόμιμη οικονομία, έτσι οικονομική ανισότητα υπάρχει και στη συγκέντρωση πλούτου μεταξύ των εγκληματιών (UNODC, 2011: 115). Οι περισσότεροι εξασφαλίζουν εισοδήματα για την επιβίωσή τους ή τόσα που να καλύπτουν τις καθημερινές τους ανάγκες, ενώ άλλοι κερδίζουν ποσά τόσο μεγάλα που ακόμα και με πολυτελείς όρους διαβίωσης ή και σπάταλης ζωής δυσκολεύονται να τα ξοδέψουν και αναγκάζονται να αποταμιεύουν και να ξεπλένουν. Ο βαθμός στον οποίο χρειάζονται ή θέλουν να το κάνουν εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη θέση του ατόμου στο δίκτυο του οργανωμένου εγκλήματος. Σε γενικές γραμμές, αυτοί που βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχίας κερδίζουν περισσότερα από βασικά στελέχη ή εξωτερικούς συνεργάτες (λογιστές, νομικούς ή επαγγελματίες στο ξέπλυμα βρόμικου χρήματος), οι οποίοι με τη σειρά τους κερδίζουν περισσότερα από τους απλούς «εργάτες» του εγκλήματος (μεταφορείς, αχυράνθρωποι κτλ).

Γενικά, μπορεί να γίνει ο διαχωρισμός μεταξύ αυτών που τους απομένουν καθόλου ή ελάχιστα χρήματα για νομιμοποίηση, αυτών που απλά καταναλώνουν ή/και σπαταλούν τα παράνομα έσοδα για την κάλυψη των προσωπικών τους αναγκών και αυτών που εντέλει καταλήγουν να συσσωρεύουν κεφάλαια που προορίζονται για ξέπλυμα. Οι δύο πρώτες κατηγορίες γενικά θεωρούνται πολύ πολυπληθέστερες από την τρίτη (Levi & Soudijn, 2020: 15).

Σύμφωνα με όσα παρατέθηκαν παραπάνω, οι εκτιμήσεις σχετικά με το εισόδημα που προκύπτει από συγκεκριμένα εγκλήματα σε εθνικό ή παγκόσμιο επίπεδο, εκτός από τα ενδεχόμενα μεθοδολογικά σφάλματα που εντέλει μπορεί να τις καθιστούν αναξιόπιστες, στην πραγματικότητα δεν αντικατοπτρίζουν και το αντίστοιχο μέγεθος των ποσών που οδηγούνται σε νομιμοποίηση. Αυτό συμβαίνει διότι στην πραγματικότητα δεν είναι

γνωστός ούτε ο τρόπος κατανομής των κερδών μεταξύ των συμμετεχόντων, αλλά ούτε μπορεί να προσδιοριστεί το μέγεθος του συνολικού τελικού κέρδους, μετά την αφαίρεση των όποιων εξόδων. Υπό μία έννοια, η παράθεση των ποσοστών στην επίσημη αφήγηση περί νομιμοποίησης εσόδων, πιθανόν να εξυπηρετεί αποκλειστικά των ανάδειξη του μεγέθους του προβλήματος, παρουσιάζοντάς το γενικά ως «μεγάλο» και άρα και απειλητικό.

Πρέπει να σημειωθεί ότι εκτός από τις παραπάνω αναφερόμενες εκτιμήσεις έχουν χρησιμοποιηθεί και άλλες εναλλακτικές πηγές, όπως τα επίσημα στοιχεία που αναφέρονται στο ύψος κατασχθέντων ποσών, μελέτες περιπτώσεων, καθώς και μέσω συνεντεύξεων, όλες όμως οι μέθοδοι προσέγγισης παρουσιάζουν σχεδόν αξεπέραστες δυσκολίες (Levi & Soudijn, 2020: 16). Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Reuter (2013: 230) οι προσπάθειες εκτίμησης του συνολικού όγκου των παράνομων εσόδων που νομιμοποιούνται, όσο ειλικρινείς κι αν είναι, εντέλει καταλήγουν να εκτρέπουν την προσοχή μας από τον πραγματικό στόχο που δεν θα έπρεπε να είναι άλλος από την μείωση της σοβαρής εγκληματικότητας.

1.5.3. Οι στόχοι των δραστών

Ο τρίτος παράγοντας που επιδρά στις διαδικασίες νομιμοποίησης παράνομων εσόδων είναι οι στόχοι που κάθε φορά προσπαθούν να επιτύχουν οι δράστες.

Από τη μια πλευρά, είναι αναμενόμενο ένα μέρος των εγκληματικών προσόδων να καταναλώνονται για την κάλυψη των καθημερινών αναγκών των δραστών, καθώς και για προσωπικά έξοδα, που όμως μπορεί να είναι μεγαλύτερα από τα συνηθισμένα. Από τη μελέτη αρχείων που αφορούν σε κατασχεμένα προϊόντα (Savona & Riccardi, 2015: 12) προκύπτει η προτίμηση σε αγορές πολυτίμων αντικειμένων π.χ. πολυτελών αυτοκινήτων, σκαφών, μοτοσικλετών, κοσμημάτων, ηλεκτρονικών συσκευών ή και έργων τέχνης. Φυσικά, πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει η πιθανότητα αυτά τα ίδια τα αντικείμενα να ήταν αυτά που εξ αρχής τράβηξαν την προσοχή των διωκτικών αρχών εγείροντας υποψίες για την προέλευσή τους. Σε κάθε περίπτωση, είναι πιθανό οι αγορές τέτοιων αντικειμένων να μην εξυπηρετούν μόνο τις ανάγκες ή τη ματαιοδοξία των κατόχων τους, αλλά ταυτόχρονα να λειτουργούν ως μέσα προβολής, ή ως σύμβολα επιτυχίας και βελτίωσης της εικόνας τους.

Από την άλλη πλευρά, για να εξεταστούν οι επιθυμητοί στόχοι των δραστών είναι χρήσιμο να αναλυθούν οι μεγαλύτερες δαπάνες και αγορές στις οποίες προβαίνουν, και οι οποίες υποδεικνύουν και την μακροπρόθεσμη τακτική τους. Κάποιες επενδύσεις μπορούν να ερμηνευθούν με καθαρά οικονομικούς όρους και άλλες με όρους εγκληματικής διείσδυσης.

Στην πρώτη περίπτωση, όπου το κρίσιμο μέγεθος είναι η αναμενόμενη οικονομική απόδοση των επενδύσεων, μπορούμε να πούμε ότι παρατηρούνται ομοιότητες με τη συμπεριφορά νόμιμων επιχειρηματιών ή επενδυτών, οι οποίοι επιλέγουν την τοποθέτηση των κεφαλαίων τους αναμένοντας υψηλές αποδόσεις. Βέβαια, στην περίπτωση τοποθέτησης παράνομα σχηματισμένων κεφαλαίων, οι επενδύσεις περιλαμβάνουν και το πρόσθετο κόστος που προκύπτει από την ανάγκη παράκαμψης του καθεστώτος κατά της νομιμοποίησης από παράνομες δραστηριότητες. Αυτό το γεγονός μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικές επιλογές, με χαμηλότερες οικονομικές αποδόσεις, με μικρότερες όμως πιθανότητες ανίχνευσης ή αποκάλυψης της παράνομης προέλευσης των εσόδων.

Στην δεύτερη περίπτωση, που προσεγγίζεται με όρους εγκληματικής διείσδυσης, το κρίσιμο μέγεθος είναι η αναζήτηση μεγαλύτερης ισχύος ή εξουσίας, με την έννοια ότι οι εγκληματίες επιδιώκουν να αυξήσουν την ισχύ ή τις επιρροές τους επί της νόμιμα λειτουργούσας οικονομίας. Έτσι, μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα κεφάλαιά τους με στόχο να αποκτήσουν τον έλεγχο τμημάτων της τοπικής ή ακόμα (ιδιαίτερα σε μικρές ή αδύναμες χώρες) και της εθνικής οικονομίας, μέσω στρατηγικών επενδύσεων ή/και δωροδοκιών. Τουλάχιστον σε ρητορικό επίπεδο, το ενδεχόμενο μόλυνσης ή υπονόμησης της ακεραιότητας του τραπεζικού και του χρηματοπιστωτικού τομέα, αλλά και της οικονομικής ζωής στο σύνολό της, αποτελεί μία από τις κύριες αγωνίες που ωθούν τις διεθνείς κινήσεις και συνεργασίες στο μέτωπο κατά της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων.

Επίσης, για διάφορους λόγους, ιδιαίτερα ελκυστικός φαίνεται να είναι ο κλάδος των ακινήτων (Savona & Riccardi, 2015: 12). Εκτός από την προφανή εξήγηση ότι και αυτοί που παρανομούν εντέλει χρειάζονται ένα σπίτι (ή και περισσότερα) για να στεγαστούν, τα ακίνητα αποτελούν μία μάλλον ασφαλή μακροπρόθεσμη επένδυση. Ταυτόχρονα, οι τιμές στην αγορά ακινήτων δεν χαρακτηρίζονται από διαφάνεια (με την έννοια ότι καθορίζονται μέσω συμφωνίας μεταξύ των δύο συμβαλλόμενων μερών) και ως αποτέλεσμα, μέσω της αγοράς ακινήτων μπορεί να διενεργείται απευθείας και νομιμοποίηση παράνομων εσόδων.

Για να γίνει αυτό, το πραγματικό τίμημα είναι μεγαλύτερο από την επίσημη αξία του συμβολαίου, ενώ τα επιπλέον χρήματα μεταβιβάζονται υπογείως χωρίς να αφήνουν ίχνη. Άλλα πλεονεκτήματα των ακινήτων είναι ότι το πραγματικό καθεστώς της ιδιοκτησίας τους μπορεί σχετικά εύκολα να συγκαλυφθεί, μέσω της χρήσης νομικών προσώπων ή άλλων οντοτήτων, που εμφανίζονται ως επίσημοι ιδιοκτήτες, αλλά και το γεγονός ότι μπορεί να χρησιμοποιούνται για την διευκόλυνση παράνομων δραστηριοτήτων (π.χ. για την αποθήκευση παράνομων αγαθών).

Από την άλλη μεριά, οι επενδύσεις σε επιχειρήσεις της νόμιμης οικονομίας μπορούν να εξυπηρετήσουν διάφορους σκοπούς. Σε πολλές περιπτώσεις οι επιχειρήσεις μπορεί να χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη των εγκληματικών δραστηριοτήτων. Η παροχή υποστήριξης μπορεί να πραγματοποιείται με τη μορφή υπηρεσιών εφοδιαστικής αλυσίδας (αποθήκευση, φύλαξη, μεταφορά) ή προσφέροντας μια επίφαση νομιμότητας ή και βοηθώντας στην απόκρυψη της παράνομης δραστηριότητας. Ένα ενδεικτικό και επίκαιρο παράδειγμα από την ελληνική πραγματικότητα είναι οι περιπτώσεις που επιχείρηση εμπορίας φρούτων εισάγει κοντέινερ με μπανάνες από χώρες της Λατινικής Αμερικής μέσα στα οποία βρίσκονται επιμελώς κρυμμένες μεγάλες ποσότητες ναρκωτικών (ΑΑΔΕ, 2024).

Εκτός όμως από τους λειτουργικούς ρόλους που μπορεί να επιτελούν, οι νόμιμες επιχειρήσεις μπορούν να λειτουργούν και ως μέσα για την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, απορροφώντας ποσότητες μετρητών, αποκρύπτοντας τους πραγματικούς ιδιοκτήτες ή/και πληρώνοντας πλασματικούς μισθούς ή μερίσματα.

Από σχετικές μελέτες που αφορούν το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι προκύπτει ότι οι κλάδοι με τις περισσότερες περιπτώσεις εγκληματικών επενδύσεων είναι: μπαρ και εστιατόρια, ο χώρος των κατασκευών, χονδρικό και λιανικό εμπόριο (ιδιαίτερα επιχειρήσεις τροφίμων και ρουχισμού), αγορά ακινήτων και ξενοδοχεία (Savona & Riccardi, 2015). Από την ανάλυση των χαρακτηριστικών, που καθιστούν κάποιους τομείς πιο επιρρεπείς ή ευάλωτους προκύπτει ότι γενικά προτιμούνται κλάδοι που διακρίνονται από χαμηλό τεχνολογικό επίπεδο, υψηλή ένταση εργασίας και μεγάλο βαθμό χρήσης μετρητών, αδύναμο ή υπό διαμόρφωση ρυθμιστικό καθεστώς, αλλά και κλάδοι που περιλαμβάνουν την εμπλοκή του δημόσιου τομέα ή παρέχουν ευκαιρίες επιδοτήσεων – επιχορηγήσεων.

2. Οικονομικές Επιπτώσεις της Νομιμοποίησης Εσόδων

Οι οικονομικές επιπτώσεις του ξεπλύματος χρήματος στην οικονομική ανάπτυξη είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν. Οι περισσότερες απόπειρες οικονομικών ερευνών αφορούν στον προσδιορισμό του ύψους των ποσών που ξεπλένονται και όχι στις επιπτώσεις τους, ενώ ακόμη κι όταν γίνονται προσπάθειες εκτίμησης των επιπτώσεων, αυτό γίνεται εστιάζοντας στο διεθνές οικονομικό σύστημα και όχι σε επιμέρους εθνικές οικονομίες (Bartlett, 2002: 1).

Πολλές από τις επιπτώσεις του ξεπλύματος δεν συμβαίνουν άμεσα ή βραχυπρόθεσμα, αλλά αντιθέτως, θέτουν μακροπρόθεσμους κινδύνους για την οικονομία, την κοινωνία και την πολιτική (Unger et al, 2006: 84).

Ωστόσο είναι γενικά αποδεκτό (FATF, 2024) ότι η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων ως δραστηριότητα βλάπτει τα ιδρύματα του χρηματοπιστωτικού τομέα που είναι κρίσιμα για την οικονομική ανάπτυξη, μειώνει την παραγωγικότητα στην πραγματική οικονομία εκτρέποντας πόρους και ενθαρρύνει το έγκλημα και τη διαφθορά, παράγοντες που επιβραδύνουν την οικονομική ανάπτυξη και μπορούν να στρεβλώσουν βασικούς τομείς της οικονομίας, όπως το διεθνές εμπόριο και τις ροές κεφαλαίων — εις βάρος της μακροπρόθεσμης οικονομικής ανάπτυξης.

Οι στρατηγικές των αναπτυσσόμενων χωρών για τη δημιουργία υπεράκτιων χρηματοπιστωτικών κέντρων (OFC) ως οχημάτων οικονομικής ανάπτυξης υπονομεύονται από τις μεγάλου μεγέθους δραστηριότητες νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω των υπεράκτιων επιχειρήσεων.

Οι αποτελεσματικές πολιτικές για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, από την άλλη πλευρά, ενισχύουν μια ποικιλία άλλων πολιτικών χρηστής διακυβέρνησης που συμβάλλουν στη διατήρηση της οικονομικής ανάπτυξης, ιδίως μέσω της ενίσχυσης του χρηματοπιστωτικού τομέα.

2.1. Η άμεση επίπτωση: Απώλειες για το θύμα – Κέρδη για τον δράστη

Η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων από την φύση της συσχετίζεται με την αρχική διάπραξη ενός βασικού αδικήματος (απάτη, κλοπή, φοροδιαφυγή, διακίνηση ναρκωτικών κτλ), μέσω του οποίου ο καρπός του εγκλήματος μεταφέρεται παράνομα από τον έλεγχο του θύματος στον δράστη. Ο παράνομος χαρακτήρας των προϊόντων του εγκλήματος καθιστά αναγκαία τη διενέργεια του ξεπλύματος, προκειμένου τα έσοδα να φαίνονται σαν να προέρχονται από νόμιμα μέσα. Έτσι, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες συμβάλλει στη διαδικασία άδικης ανακατανομής του πλούτου και συντήρησης των εγκληματιών, καθιστώντας τον εντοπισμό εξαιρετικά δύσκολο και επιτρέποντας στους εγκληματίες να απολαμβάνουν ανενόχλητοι τους καρπούς των εγκλημάτων τους. Όπως επισημαίνει ο MacKrell (1997: 3), το ξέπλυμα χρήματος βοηθά στην αξιοποίηση του εγκλήματος. Βοηθά στο να αποδοθεί νομιμοφάνεια και ακόμη και σεβασμός σε μερικούς από τους πιο ανάξιους στην κοινωνία και δίνει οικονομική δύναμη στους εγκληματίες. Δηλαδή, ως αποτέλεσμα του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, το έγκλημα καταφέρει και αποδίδει.

2.2. Χρηματοπιστωτικός Τομέας

Είναι γενικά αποδεκτό ότι τα ισχυρά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα— όπως οι τράπεζες, τα μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (NBFIs) και οι χρηματαγορές — είναι κρίσιμα για την οικονομική ανάπτυξη. Αυτοί οι θεσμοί επιτρέπουν τη συγκέντρωση κεφαλαιουχικών πόρων από εγχώριες αποταμιεύσεις - και ίσως ακόμη και κεφάλαια από το εξωτερικό - και την αποτελεσματική κατανομή τους σε επενδυτικά έργα που δημιουργούν βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.

Το ξέπλυμα χρήματος βλάπτει την ανάπτυξη και λειτουργία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για δύο λόγους. Πρώτον, το ξέπλυμα χρήματος διαβρώνει τα ίδια τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα . Εντός των ιδρυμάτων, υπάρχει συχνά συσχέτιση μεταξύ της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και των δόλιων δραστηριοτήτων που αναλαμβάνουν οι εργαζόμενοι (Bartlett, 2002). Σε υψηλότερους όγκους νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ολόκληρα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, είναι ευάλωτα στη διαφθορά από

εγκληματικά στοιχεία που επιδιώκουν να αποκτήσουν περαιτέρω επιρροή στα κανάλια ξέπλυματος βρώμικου χρήματος. Όταν το ξέπλυμα διεξάγεται σε μεγάλα ποσά, επηρεάζει ιδιαίτερα τη φερεγγυότητα ή/και τη ρευστότητα των τραπεζών και ως εκ τούτου, μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ίδια την ευρωστία του τραπεζικού συστήματος (Alldridge, 2001: 309). Δεδομένης της ενιαίας και αλληλένδετης φύσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει περαιτέρω κινδύνους συστημικών κρίσεων και νομισματικής αστάθειας.

Δεύτερον, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, η εμπιστοσύνη των πελατών είναι θεμελιώδης για την ανάπτυξη υγιών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Ταυτόχρονα, το οργανωμένο έγκλημα μπορεί να διεισδύσει σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, να αποκτήσει τον έλεγχο μεγάλων τομέων της οικονομίας μέσω επενδύσεων ή να προσφέρει δωροδοκίες σε δημόσιους αξιωματούχους και μάλιστα κυβερνήσεις (FATF, 2024). Ο ενδεχόμενος κίνδυνος για τους καταθέτες και τους επενδυτές από θεσμική απάτη και διαφθορά αποτελεί εμπόδιο στην εμπιστοσύνη και ταυτόχρονα πλήγμα για την αξιοπιστία όχι μόνο του τραπεζικού τομέα, αλλά και ολόκληρου του οικονομικού συστήματος.

Αντίθετα, πέρα από την προστασία των ιδρυμάτων από τις αρνητικές επιπτώσεις της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, η υιοθέτηση πολιτικών κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες από τις κυβερνητικές χρηματοπιστωτικές εποπτικές και ρυθμιστικές αρχές, καθώς και από τους ίδιους τους οργανισμούς (τράπεζες, χρηματαγορές), ενισχύει τις πρακτικές χρηστής διακυβέρνησης, που είναι σημαντικές για την ανάπτυξη αυτών των κρίσιμων από οικονομική άποψη θεσμών. Πράγματι, πολλές από τις βασικές πολιτικές πρόληψης κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες —όπως οι κανόνες «γνωρίστε τον πελάτη σας» και οι ισχυροί εσωτερικοί έλεγχοι— είναι επίσης θεμελιώδεις, μακροχρόνιες αρχές της προληπτικής τραπεζικής λειτουργίας, εποπτείας και ρύθμισης.

Εδώ βέβαια θα πρέπει να συμπληρώσουμε ότι εκτός από τις συνέπειες που μπορεί να επιφέρει το ξέπλυμα στα τραπεζικά ιδρύματα, θα πρέπει κανείς να εξετάσει και τους τρόπους με τους οποίους το χρηματοπιστωτικό σύστημα αντλεί κεφάλαια και διαχειρίζεται επενδύσεις μέσω του κλάδου της ιδιωτικής τραπεζικής, παρέχοντας εξειδικευμένες συμβουλές σε ανθρώπους που κατέχουν συσσωρευμένο πλούτο μεγάλης αξίας. Οι τράπεζες, μέσω της σκιάδους τραπεζικής (Guttman, 2016: 124), έχουν αναπτύξει μηχανισμούς με χρήση χρηματοπιστωτικών διαμεσολαβητών (Ruggiero, 2017:

168), ώστε να καθίσταται δυνατή η παράκαμψη των αυστηρών κανόνων και περιορισμών κατά τη λειτουργία τους.

Η σκιώδης τραπεζική, που αποτελεί πλέον ένα καλά οργανωμένο παγκόσμιο σύστημα, παρέχει στο οργανωμένο έγκλημα τις δυνατότητες για νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων και για πρακτικά αόρατη διενέργεια συναλλαγών εξασφαλίζοντας την ανωνυμία και τη μυστικότητα (Φασιανί και Μινκούτσι, 2015: 51 & 121-124) μακριά από τα μάτια των ελεγκτικών μηχανισμών. Η αποσύνδεση μεταξύ εγκλήματος – προσόδου – δράστη επιτυγχάνεται με διάφορους εξειδικευμένους τρόπους που περιλαμβάνουν τη δημιουργία εταιριών βιτρίνας ή κελύφους, εικονικές δανειακές συμβάσεις, τοποθέτηση αχυρανθρώπων σε διευθυντικές θέσεις, ή τη μετατροπή του χρήματος σε αντικείμενα πολυτελείας (Ruggiero, 2017: 206).

2.3. Οι σχέσεις με τις οικονομίες του εξωτερικού

Το ανεξέλεγκτο ξέπλυμα χρήματος μπορεί επίσης να επηρεάσει αρνητικά την οικονομία μιας αναπτυσσόμενης χώρας μέσω του εμπορίου και των διεθνών κεφαλαιακών ροών. Το υπαρκτό πρόβλημα της παράνομης φυγής κεφαλαίων από τις αναπτυσσόμενες χώρες διευκολύνεται συνήθως είτε από εγχώρια είτε από ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, που κυμαίνονται από υπεράκτια χρηματοπιστωτικά κέντρα έως μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε πόλεις όπως η Νέα Υόρκη, το Λονδίνο ή το Τόκιο. Δεδομένου ότι η παράνομη φυγή κεφαλαίων αποστραγγίζει σπάνιους και πολύτιμους πόρους από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, η διασυννοριακή δραστηριότητα ξέπλυματος χρήματος βοηθά στην επιδείνωση της ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών.

Επιπλέον, όπως η εμπιστοσύνη που έχουν οι πολίτες των αναπτυσσόμενων χωρών στα εγχώρια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι κρίσιμη για την οικονομική ανάπτυξη, έτσι και η εμπιστοσύνη που έχουν οι ξένοι επενδυτές και τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στον χρηματοπιστωτικό τομέα μιας χώρας είναι σημαντική για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, λόγω του ρόλου που παίζει αυτή η εμπιστοσύνη στις επενδυτικές αποφάσεις και τις ροές κεφαλαίων.

Το ξέπλυμα χρήματος μπορεί επίσης να συνδέεται με σημαντικές στρεβλώσεις στις εισαγωγές και εξαγωγές μιας χώρας. Από την πλευρά των εισαγωγών, οι εγκληματίες

συχνά χρησιμοποιούν παράνομα έσοδα για την αγορά εισαγόμενων πολυτελών αγαθών, είτε με ξεπλυμένα χρήματα, είτε ως μέρος της διαδικασίας ξεπλύματος αυτών των χρημάτων. Αυτές οι εισαγωγές δεν παράγουν εγχώρια οικονομική δραστηριότητα ή απασχόληση και, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορούν να επηρεάσουν τεχνητά τις εγχώριες τιμές, μειώνοντας έτσι την κερδοφορία των εγχώριων επιχειρήσεων.

2.4. Τα υπεράκτια κέντρα ως εναλλακτική στρατηγική ανάπτυξης

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, δεκάδες υπεράκτια χρηματοπιστωτικά κέντρα έχουν δημιουργηθεί, ως μέρος των προσπαθειών κάποιων αναπτυσσόμενων χωρών (ή/και περιοχών) να αναπτύξουν τις εγχώριες οικονομίες τους μέσω της παροχής διεθνών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας ειδικά σχεδιασμένες στρατηγικές ανάπτυξης προκειμένου να προσελκύσουν ξένα κεφάλαια (Palan, 2009).

Στις περιπτώσεις που τα υπεράκτια κέντρα αποτελούν απλά μια δικαιοδοσία, όπου μπορούν να εγκατασταθούν επιχειρήσεις «βιτρίνας» χωρίς δηλαδή να είναι σε θέση να παρέχουν ένα ευρύ φάσμα χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, η συνεισφορά τους στην τοπική οικονομία είναι ελάχιστη και δεν μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, εφόσον δεν δημιουργούν σχεδόν καμία οικονομική ζήτηση για την τοπική "πραγματική" οικονομία όσον αφορά την απασχόληση, τα αγαθά ή τις υπηρεσίες.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν και πραγματικά λειτουργικά υπεράκτια κέντρα, που όμως απαιτούν σημαντικές επενδύσεις σε υποδομές — όπως εγκαταστάσεις επικοινωνιών και ακόμη και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, τα οποία ωφελούν την τοπική "πραγματική" οικονομία μέσω της ζήτησης για αγαθά, υπηρεσίες και εργατικό δυναμικό υψηλού μορφωτικού επιπέδου, που μπορεί να υποστηρίξει τις δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας που προσφέρουν.

Αυτή η διάκριση μεταξύ φαινομενικών και λειτουργικών υπεράκτιων κέντρων είναι κρίσιμη για την αξιολόγηση της οικονομικής επίδρασης του ξεπλύματος χρήματος ως εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης (Bartlett, 2002). Το ξέπλυμα χρήματος καθεαυτό δεν απαιτεί τις δαπανηρές υπηρεσίες ενός λειτουργικού υπεράκτιου κέντρου και επομένως μπορεί να προσανατολιστεί προς τα απλά ονομαστικά κέντρα — ακριβώς δηλαδή προς αυτήν την κατηγορία που συμβάλλει λιγότερο στην πραγματική οικονομία της χώρας.

Αντίθετα, το νόμιμο διεθνές κεφάλαιο είναι πιο πιθανό να απαιτεί τις πραγματικές υπηρεσίες ενός λειτουργικού υπεράκτιου κέντρου και είναι αναμενόμενο να αποθαρρυνθεί από τις φήμες και τον στιγματισμό ή ακόμη και από τη διάδοση κατηγοριών για ξέπλυμα χρήματος και τις σχετιζόμενες δραστηριότητες απάτης και διαφθοράς. Επομένως, για να υλοποιήσει μια χώρα μια επιτυχημένη στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης βασισμένη στην ίδρυση υπεράκτιου χρηματοοικονομικού κέντρου, η στρατηγική πρέπει να υιοθετεί αποτελεσματικά μέτρα για τον έλεγχο της δραστηριότητας ξεπλύματος χρήματος.

Ταυτόχρονα, οι ασθενέστερες και μικρότερες δικαιοδοσίες μπορούν να προτιμηθούν από μεγάλους παράγοντες ξεπλύματος χρήματος για σύντομα χρονικά διαστήματα, προκαλώντας μια απότομη αύξηση της χρηματοοικονομικής δραστηριότητας, ακολουθούμενη από μια εξίσου απότομη πτώση, με αποτέλεσμα σοβαρή μακροοικονομική αστάθεια, καθώς οι τοπικές αρχές δεν είναι σε θέση να λάβουν αντισταθμιστικά νομισματικά ή συναλλαγματικά μέτρα.

3. Τα Χαρακτηριστικά του Τουριστικού Τομέα

3.1. Η Διεθνής Αγορά

Ο τουρισμός αποτελεί μία ακμάζουσα διεθνή αγορά, μεταξύ των μεγαλύτερων και ταχύτερα αναπτυσσόμενων κλάδων διεθνώς (UNEP, 2024). Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα αλλά και στο πρώτο τέταρτο του 21^{ου} αναπτύχθηκε εντυπωσιακά περνώντας από πολλά διαφορετικά στάδια εξέλιξης. Η διαφοροποίηση δεν αφορά μόνο στα ποσοτικά μεγέθη (αριθμός τουριστών ή έσοδα από τουρισμό), αλλά ταυτόχρονα αναδεικνύονται διαρκώς νέοι προορισμοί και νέα είδη τουρισμού.

Οι βασικοί λόγοι ανάπτυξης του τουρισμού έχουν να κάνουν τόσο με την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και της θέσης του αγοραστικού κοινού, όσο και με την όλο και ευκολότερη πρόσβαση σε υπηρεσίες διεθνών μεταφορών μέσω της βελτίωσης των σχετικών υποδομών που καθιστούν οικονομικότερη τη μετακίνηση (IOBE, 2012), ενώ σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι εξελίξεις στην τεχνολογία και την επικοινωνία (π.χ. διαδικτυακοί μεσάζοντες, ηλεκτρονικές πλατφόρμες).

Για πολλές δεκαετίες, ο διεθνής τουρισμός έχει βιώσει δυναμική ανάπτυξη και συνεχή επέκταση. Τα διασυνοριακά ταξίδια για αναψυχή, ψυχαγωγία ή επιχειρηματικούς σκοπούς έχουν καταστεί μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομικές δραστηριότητες παγκοσμίως. Ο αριθμός των διεθνών τουριστικών αφίξεων αυξήθηκε σχεδόν σαράντα φορές, από 25 εκατομμύρια το 1950 σε 940 εκατομμύρια το 2010 (UNCTAD, 2012). Ακόμη και μεταξύ 2000 και 2010 – μια δεκαετία σοβαρών οικονομικών και χρηματοπιστωτικών κρίσεων, έντονων πανδημιών και μεγάλων φυσικών καταστροφών – οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις συνέχισαν να αυξάνονται με μέσο ετήσιο ρυθμό 3,4 τοις εκατό (UNCTAD, 2012).

Σύμφωνα με τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία που παρέχονται από το World Trade & Tourism Council (WTTC, 2024) και αφορούν στο έτος 2023 η συνεισφορά του τουρισμού στο παγκόσμιο ΑΕΠ ανήλθε σε 9,1%, ενώ σε διεθνές επίπεδο δημιουργήθηκαν 27 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας. Ταυτόχρονα, τα ποσά που δαπανήθηκαν από τον

εσωτερικό τουρισμό ήδη ξεπέρασαν αυτά του έτους 2019 (πριν δηλαδή την πανδημία Covid-19) ενώ τα αντίστοιχα ποσά των διεθνών επισκεπτών παρότι σημείωσαν αλματώδη αύξηση κατά 33,1% σε σχέση με το 2022, παρέμειναν αισθητά κάτω (14,4%) από το σύνολο του έτους 2019. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, κατά το έτος 2019 η δαπάνη των παγκόσμιων επισκεπτών ανήλθε σε 1,91 τρισεκατομμύρια δολάρια Αμερικής.

Ο διεθνής τουρισμός αποτελεί έναν σημαντικό πυλώνα οικονομικής ανάπτυξης (UNEP, 2024). Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις λιγότερο ανεπτυγμένες όπως και γενικότερα μικρές, διαρθρωτικά αδύναμες και ευάλωτες χώρες, που αντιμετωπίζουν τεράστιες προκλήσεις σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο και άκρως ανταγωνιστικό παγκόσμιο εμπορικό σύστημα. Ο τουρισμός έχει παρομοιαστεί με ένα παγόβουνο: η ορατή κορυφή είναι τα ταξίδια, η διαμονή και οι τουριστικές υπηρεσίες. Κάτω από την επιφάνεια, υπάρχουν πολλαπλές ευκαιρίες για μικρές ή μεγαλύτερες τοπικές επιχειρήσεις και γενικότερα για τον τοπικό πληθυσμό (Wong, Christie & Al Rowais, 2009). Δεδομένου ότι πολλές χώρες διαθέτουν μοναδικά ιστορικά, φυσικά και πολιτιστικά αγαθά που μπορούν να μετατραπούν σε τουριστικούς προορισμούς, ο τουρισμός αποτελεί μια παγκόσμια δραστηριότητα με σημαντικό τοπικό αντίκτυπο.

Ο τουρισμός ενισχύει την τοπική οικονομία στις χώρες προορισμού μέσω διασυνδέσεων με άλλους οικονομικούς τομείς. Προωθεί την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Υποστηρίζει τη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας και παράγει εξαγωγικό εισόδημα. Η τουριστική ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και επιτρέπει την γρήγορη είσοδο στην αγορά εργασίας, ιδίως για νέους και γυναίκες (Weinz, 2013), συμβάλλοντας έτσι στη μείωση της φτώχειας, οφέλη που γίνονται ακόμη πιο σημαντικά σε απομακρυσμένες και αγροτικές περιοχές, όπου μειώνονται τα κίνητρα για μετανάστευση προς τις πόλεις. Σε ορισμένες χώρες, ο τουρισμός έχει συμβάλει στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία των αγαθών στα οποία βασίζεται. Τέλος, ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην οικοδόμηση της εικόνας μιας χώρας.

Ο τουρισμός είναι κυρίως μια δραστηριότητα που καθοδηγείται από τον ιδιωτικό τομέα. Ωστόσο, χωρίς αποτελεσματικές, συνεκτικές και συντονισμένες κυβερνητικές πολιτικές και δράσεις σε άλλους τομείς, από τους οποίους εξαρτώνται οι τουριστικές δραστηριότητες, ο τουρισμός δεν θα μπορούσε να αξιοποιήσει πλήρως το δυναμικό του για περιεκτική και βιώσιμη ανάπτυξη. Ταυτόχρονα, οι οικονομικές διαρροές, δηλαδή η

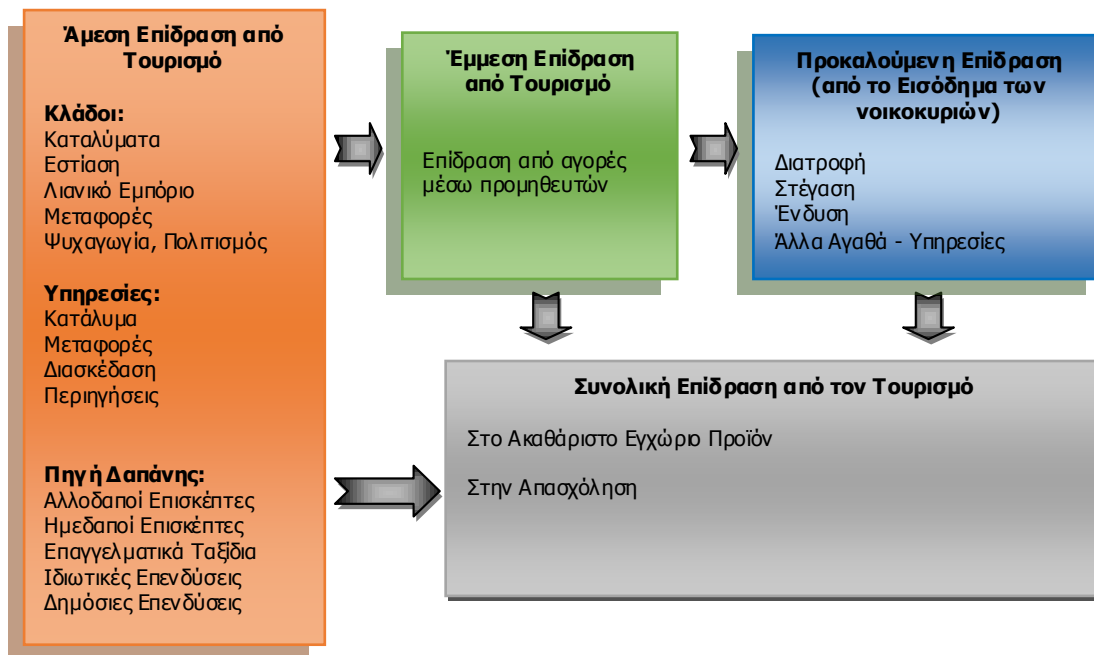
απώλεια εσόδων από τον τουρισμό λόγω της ανάγκης προμήθειας τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών από το εξωτερικό, μπορούν να μειώσουν σημαντικά τα θετικά οικονομικά οφέλη του τουρισμού και να κάνουν μια χώρα ευάλωτη σε αρνητικές περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές επιπτώσεις (UNCTAD, 2012).

3.2. Η συνεισφορά του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του τουρισμού είναι ότι ως δραστηριότητα είναι οριζόντια, με την έννοια ότι διαχέεται σε πολλά κοινωνικά επίπεδα και αλληλεπιδρά με διάφορα μέρη του παραγωγικού ιστού (Ικκος & Κουτσός, 2023: 3). Η επίδρασή του αγγίζει κλάδους όπως τις μεταφορές (αεροπορικά ταξίδια, μετακινήσεις με λεωφορεία ή πλοία), τις υπηρεσίες διαμονής (ξενοδοχεία, ξενώνες), την παροχή υπηρεσιών εστίασης και προσωπικής αναψυχής – διασκέδασης, αλλά και το λιανικό εμπόριο (είδη δώρων, ρουχισμού), ενώ, με πιο έμμεσους τρόπους, επιδρά στον κλάδο της αγοράς ακινήτων, στις κατασκευές, στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες κτλ.

Η άμεση συνεισφορά του τουρισμού έχει να κάνει με το ύψος της καθαυτό τουριστικής κατανάλωσης που επηρεάζει τις τουριστικές επιχειρήσεις, δηλαδή αυτές, που το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων τους προέρχεται από την τουριστική δαπάνη. Όμως, ταυτόχρονα, σημειώνεται και έμμεση επίδραση, μέσω της ζήτησης προϊόντων από επιχειρήσεις που τροφοδοτούν τον τουρισμό, της οποίας η συνεισφορά αυξάνεται όσο περισσότερο αναπτύσσεται ο τουρισμός σε μία χώρα. Σε ένα τρίτο επίπεδο, ο τουρισμός προκαλεί περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη μέσω της αύξησης του εισοδήματος που προσφέρει στα νοικοκυριά, των οποίων τα μέλη αμείβονται για την εργασία τους στον τουριστικό κλάδο.

Στο σχήμα που ακολουθεί εμφανίζονται οι τρόποι επίδρασης του τουρισμού στην ευρύτερη οικονομία μίας χώρας:

Σχήμα 2 Επίδραση του τουρισμού στην οικονομία (WTTC, 2023)

Έχοντας υπόψη τα ανωτέρω, ενδεικτικά παρατίθενται κάποια οικονομικά στοιχεία αναφορικά με τα μεγέθη του τουρισμού στην Ελλάδα, από τα οποία γίνεται φανερή η σημασία του για την εθνική οικονομία.

Έτσι, για το έτος 2022, η άμεση συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία της χώρας ανήλθε σε €23,9 δις, ποσό που αντιστοιχεί στο 11,5% του ΑΕΠ της Ελλάδας (Ίκκος & Κουτσός, 2023: 5), ενώ σύμφωνα με την ίδια πηγή με συνυπολογισμό και της έμμεσης επίδρασης, το αντίστοιχο ποσοστό του ΑΕΠ εκτιμάται ότι υπερβαίνει το 25%.

Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των τουριστικών εισπράξεων προέρχεται από τον εισερχόμενο τουρισμό, που κατά το έτος 2022 εισέφερε €17,5 δις, ποσό που αφενός επανέφερε τα έσοδα στα προ της πανδημίας επίπεδα (Ίκκος & Κουτσός, 2023: 5), αφετέρου προσδίδει στον τουρισμό ισχυρό εξαγωγικό χαρακτήρα, καλύπτοντας σημαντικό μέρος του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών. Το μέσο ποσοστό των αλλοδαπών πελατών στα ξενοδοχεία κατά τα έτη 2022 & 2023 ξεπέρασε το 70%, ενώ στα ξενοδοχεία εποχικής λειτουργίας το αντίστοιχο ποσοστό υπερβαίνει το 80% (ΙΤΕΠ, 2024).

Σε επίπεδο επενδύσεων, αρχικά πρέπει να επισημανθεί ότι εδώ και πολλές δεκαετίες η προώθηση του τουρισμού ως βασική στρατηγική της Ελλάδας έχει οδηγήσει στην προώθηση σημαντικών δημόσιων επενδύσεων σε έργα υποδομών, κυρίως στον κλάδο των μεταφορών (λιμάνια, έργα οδοποιίας) αλλά και γενικότερα σε έργα ανάδειξης και αξιοποίησης φυσικών πόρων.

Ταυτόχρονα όμως ο τουριστικός κλάδος σε μία κατεξοχήν τουριστική χώρα όπως η Ελλάδα είναι ελκυστικός για την προσέλκυση επενδύσεων, τόσο για την κατασκευή και δημιουργία νέων τουριστικών εγκαταστάσεων, όσο και για την εκτέλεση εργασιών επισκευών - ανακαινίσεων, με σκοπό την βελτίωση του προσφερόμενου προϊόντος. Μόνο για το 2023, το συνολικό ύψος των επενδύσεων στον τουρισμό υπερέβη τα €5,0 δις σημειώνοντας σημαντική αύξηση έναντι του αντίστοιχου ποσού του έτους 2022, που προσδιορίζεται σε περίπου €3,7 δις (Ίκκος & Κουτσός, 2024: 19).

Τέλος, καθοριστική είναι η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση και στη μείωση της ανεργίας, δεδομένου ότι ένα μεγάλο ποσοστό των εργαζόμενων στην Ελλάδα απασχολείται στον τουριστικό κλάδο. Έτσι, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΙΝΣΕΤΕ (Ίκκος & Κουτσός, 2024: 26) για το έτος 2023 η συνολική συμβολή του κλάδου (άμεση, έμμεση και προκαλούμενη) στην απασχόληση αποτιμάται σε 697 χιλιάδες εργαζομένων, που αντιστοιχούν στο 16% του συνολικά απασχολούμενου προσωπικού. Βέβαια, όπως είναι αναμενόμενο, σημειώνεται μεγάλη εποχιακή διακύμανση στο ύψος των απασχολούμενων στον κλάδο, λόγω της ιδιαίτερα αυξημένης ζήτησης τουριστικού προϊόντος κατά τους θερινούς μήνες (IOBE, 2012: 24).

3.3. Ευάλωτα Σημεία του Τουρισμού

Η τουριστική βιομηχανία συγκεντρώνει μία σειρά χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που την καθιστούν πρόσφορη στις διαδικασίες νομιμοποίησης εγκληματικών εσόδων. Η σχέση του τουρισμού με την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων είναι κατά κάποιο τρόπο διττή. Αφενός, κατά τη διάρκεια των διακοπών ή και ενός ταξιδιού, σημειώνεται αυξημένη ζήτηση για κατανάλωση συγκεκριμένων προϊόντων ή για λήψη υπηρεσιών. Η ανάγκη για διαφυγή από την καθημερινότητα, η χαλαρή διάθεση και αυτό που θα λέγαμε το «φουσκωμένο πορτοφόλι», σε συνδυασμό με την αναζήτηση εμπειριών σε ένα ξένο περιβάλλον, με μειωμένους ηθικούς φραγμούς και χωρίς τον έλεγχο των οικείων

προσώπων, οδηγεί πολλούς τουρίστες στην αναζήτηση προϊόντων και δραστηριοτήτων, που συνδέονται εγγενώς με το οργανωμένο έγκλημα, όπως ναρκωτικά, αλκοόλ, πορνεία κτλ. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται ποσά εγκληματικής προέλευσης, για τα οποία υπάρχει ανάγκη νομιμοποίησής τους.

Αφετέρου, ο τουριστικός κλάδος, προσφέρει μία μεγάλη γκάμα ευκαιριών για την διοχέτευση κεφαλαίων προς αξιοποίησή τους. Οι τουριστικές επιχειρήσεις δέχονται μεγάλο μέρος πληρωμών σε μετρητά, ενώ παράλληλα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι χρηματορροές του τουριστικού τομέα είναι πολύ υψηλές, τόσο σε περιοχές μαζικού τουρισμού όσο και σε περιοχές με μεγάλο τουριστικό ενδιαφέρον ή σε πολυτελή θέρετρα. Ταυτόχρονα, στις τουριστικές δραστηριότητες παρέχονται ευκαιρίες για διενέργεια ανώνυμων συναλλαγών. Όλα τα προηγούμενα χαρακτηριστικά δυσχεραίνουν τον έλεγχο της προέλευσης του χρήματος και την ανίχνευση ξεπλύματος χρήματος μέσω της κατανάλωσης, ενώ από την άλλη μεριά, παρέχουν επαρκή όγκο εσόδων ώστε να καθίσταται αποτελεσματική η ενδεχόμενη ανάμιξή τους με έσοδα από παράνομες πηγές.

Ο τουριστικός τομέας είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την πραγματοποίηση επενδύσεων στην αγορά ακινήτων, σε κατασκευές καταλυμάτων ή άλλων τουριστικών εγκαταστάσεων ή σε εκτέλεση εργασιών συντήρησης ή ανακαινίσεων. Το σύνολο αυτών των επενδύσεων, όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και συχνά επιλέγονται ως τρόποι νομιμοποίησης παράνομων κεφαλαίων. Επίσης, στον τουριστικό κλάδο υπάγονται και επιχειρήσεις εστίασης, διασκέδασης αλλά και λοιπές δραστηριότητες όπως ενοικιάσεις σκαφών, διοργάνωση εκδρομών και περιηγήσεων. Το σύνολο αυτών των δραστηριοτήτων μπορούν με ευχέρεια να χρησιμοποιούνται ως βιτρίνα για την απόκρυψη της προέλευσης μεγάλων χρηματικών ποσών που έχουν προέλθει από εγκληματικές δράσεις.

Παραδοσιακά, οι μεταφορικοί κόμβοι, τα μεγάλα λιμάνια, τα συνοριακά περάσματα αλλά και οι ζώνες ελεύθερου εμπορίου συνδέονται με την δράση του οργανωμένου εγκλήματος (OECD, 2016: 137), δεδομένου ότι διευκολύνεται η λαθραία διακίνηση αγαθών και προσώπων, ενώ ταυτόχρονα εξαιτίας της συνεχούς ροής και της υψηλής κίνησης, δυσχεραίνεται η διενέργεια αποτελεσματικών ελέγχων από τις αρμόδιες αρχές. Παρόμοια χαρακτηριστικά εμφανίζονται και σε περιοχές στις οποίες έχουν αναπτυχθεί ή αναπτύσσονται υποδομές μαζικού τουρισμού. Η όλο και μεγαλύτερη τουριστική δαπάνη, η θέσπιση χαλαρότερων καθεστώτων κατά τις διεθνείς μετακινήσεις προσώπων (visa),

καθώς και τα προσιτά μεταφορικά εισιτήρια επιταχύνουν την τουριστική ανάπτυξη (Norio, 2020: 39), ενώ οι συνθήκες που επικρατούν παρέχουν ευκαιρίες απόκρυψης παράνομων εσόδων μέσω επενδύσεων στην τουριστική βιομηχανία (Savona & Riccardi, 2015).

Επίσης, σε πολλά τουριστικά θέρετρα τα καζίνο αποτελούν σταθερό πόλο έλξης για τους απλούς τουρίστες, ενώ ταυτόχρονα μπορούν να λειτουργούν ως μέσο νομιμοποίησης παράνομων εσόδων. Η διαδικασία μπορεί είτε να λαμβάνει χώρα μέσω συνεργασίας με καζίνο που λειτουργούν υπό «κανονικές» συνθήκες, είτε σε πιο προχωρημένη μορφή, μέσω της σκόπιμης απόκτησης ή ίδρυσης καζίνο από τις ίδιες τις εγκληματικές ομάδες (Ruggiero, 2017: 201).

3.4. Τουρισμός και Οργανωμένο Έγκλημα

Στη σύγχρονη εποχή, πολλοί δημοφιλείς τουριστικοί προορισμοί έχουν υιοθετήσει βασικά στοιχεία καταναλωτισμού από τις αστικές περιοχές. Για παράδειγμα, τα νυχτερικά κέντρα διασκέδασης ή οι εγκαταστάσεις στις οποίες οργανώνονται ξέφρενα πάρτι είναι μέρη όπου άτομα μπορούν εύκολα να συγχρωτιστούν και να εμπλακούν σε παράνομες δραστηριότητες. Επιπλέον, παγκόσμιοι προορισμοί όπως οι Μπαχάμες ή η Σιγκαπούρη, που είναι γνωστοί φορολογικοί παράδεισοι, δημιουργούν περιβάλλοντα στα οποία οι παράνομες οικονομικές συναλλαγές μπορούν να συγκαλυφθούν και να αναμειχθούν με νόμιμες ή νομιμοφανείς εμπορικές δραστηριότητες (Ruggiero, 2017: 205). Οι έρευνες που εξετάζουν τη σύνδεση μεταξύ τουρισμού και εγκλήματος συνήθως εστιάζουν στα κοινά εγκλήματα όπως κλοπές και ληστείες ή ακόμα και σε πιθανές τρομοκρατικές επιθέσεις. Ωστόσο, παραμελείται το γεγονός ότι οι τουριστικοί προορισμοί συχνά διαθέτουν χαρακτηριστικά που ευνοούν την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος (Norio, 2020:41).

Το οργανωμένο έγκλημα έρχεται να καλύψει συγκεκριμένες ανάγκες έχοντας ως όχημα την ικανότητα διαχείρισης ενός συστήματος παροχής παράνομων αγαθών και υπηρεσιών, επιτυγχάνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την «νομιμοποίησή» του στη συνείδηση του ενδιαφερόμενου αγοραστικού κοινού (Σταμούλη, 2019: 216).

Από την άλλη μεριά, σε πολλές περιπτώσεις η τουριστική βιομηχανία ανθίζει απότομα σε σχετικά υποβαθμισμένες περιοχές με περιορισμένους πόρους, που σε μεγάλο βαθμό η οικονομία τους εξαρτάται από παραδοσιακούς τρόπους παραγωγής (αγροτική παραγωγή ή αλιεία). Αυτές ακριβώς οι μεταβατικές συνθήκες απότομης μεταβολής των κοινωνικο-οικονομικών παραμέτρων και συνθηκών είναι που γενικά ευνοούν την εμφάνιση και εμπέδωση του οργανωμένου εγκλήματος (Βιδάλη, 2017: 152).

Η κοινωνική αποδοχή έρχεται ως φυσικό επακόλουθο, αφού εξασφαλίζονται νέες θέσεις εργασίας σε εκείνα τα στρώματα του τοπικού πληθυσμού που αντιμετωπίζουν προβλήματα επιβίωσης και προσφέρονται διέξοδοι και ευκαιρίες για την βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης. Δεύτερη βασική λειτουργία που επιτελεί το οργανωμένο έγκλημα είναι η διαμόρφωση ενός πλαισίου μέσα στο οποίο ενσωματώνονται και αποκτούν νέα αναγνωρίσιμη ταυτότητα και κύρος (Βιδάλη, 2017: 153) όσοι συμμετέχουν στη δράση του.

Η απήχηση όμως του οργανωμένου εγκλήματος δεν κατευθύνεται μόνο προς τα κάτω, δηλαδή μόνο προς τα κατώτερα στρώματα του πληθυσμού. Ταυτόχρονα, η λειτουργία του συνδέεται άρρηκτα τόσο με τον επίσημο βραχίονα της οικονομίας όσο και με το κράτος.

Έτσι, έχει να προσφέρει μεγάλες εφεδρείες σε κεφάλαια προς επένδυση αναζωογονώντας εξασθενημένες οικονομίες κυρίως σε περιόδους οικονομικών κρίσεων. Ιδιαίτερα στην τουριστική βιομηχανία, που χαρακτηρίζεται από εποχικότητα αλλά και μεγάλες διακυμάνσεις ρευστότητας, το οργανωμένο έγκλημα φαίνεται να είναι σε θέση να ανατροφοδοτεί με πόρους την αγορά. Αυτό γίνεται είτε με νέες επενδύσεις, είτε με εξαγορά υφιστάμενων επιχειρήσεων, που δεν είναι σε θέση να παραμείνουν λειτουργικές και βιώσιμες.

Στην Ιταλία, για παράδειγμα, μία χώρα με φημισμένες εγκληματικές οργανώσεις, σύμφωνα με έρευνα του ινστιτούτου Demoskopika (Economistas, 2021) το τελείωμα της πανδημικής κρίσης του κορωνοϊού, βρήκε 4.500 επιχειρήσεις να κινδυνεύουν, λόγω της δεινής οικονομικής τους κατάστασης, να περάσουν σε χέρια μαφιόζων, που σκοπεύουν να τις εκμεταλλευτούν για τις ανάγκες νομιμοποίησης παράνομων εσόδων.

Επίσης, το πλέγμα της παράλληλης άτυπης οικονομίας, που δημιουργείται δίνει σε περιόδους κρίσης την εναλλακτική δυνατότητα σε νόμιμες επιχειρήσεις να εμπλακούν,

παράλληλα με τη νόμιμη δραστηριότητά τους και σε παράνομες αγορές, προκειμένου να καταφέρουν να επιβιώσουν (Αντωνόπουλος & Hall, 2019).

Για τη μελέτη της σχέσης μεταξύ τουρισμού και νομιμοποίησης παράνομων εσόδων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι και οι δύο δραστηριότητες πραγματώνουν ένα μεγάλο μέρος των συναλλαγών τους στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον της ελεύθερης οικονομίας, μέσω άμεσων και ακαριαίων διασυνοριακών μεταφορών κεφαλαίων. Η κατάργηση των συνόρων, οι τεχνολογικές βελτιώσεις και η ευκολία στις επικοινωνίες και το εμπόριο μπορούν να μετατραπούν σε πολλαπλασιαστή της παρανομίας.

Σε αυτές τις συνθήκες μόνο οι ορθά συντονισμένες δράσεις σε διεθνές επίπεδο μπορούν να περιορίσουν το ξέπλυμα παράνομου χρήματος, το οποίο εμφανίζει τις πιο επιζήμιες συνέπειές του όταν λαμβάνει χώρα στη διεθνή σκηνή. Ένας άλλος παράγοντας που ενισχύει την άποψη για την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας είναι η λεγόμενη πρακτική *forum shopping*: η ύπαρξη νομοθετικών διαφορών μεταξύ των χωρών επιτρέπει στις εγκληματικές οργανώσεις να επωφελούνται από τις ασυμμετρίες που προκύπτουν από την ύπαρξη διαφορετικών νομικών συστημάτων. Τα πιθανά νομοθετικά κενά ή η αδυναμία εφαρμογής των απαιτούμενων μέτρων εκ μέρους ενός κράτους, απαιτούν κοινή δράση των χωρών για την εξασφάλιση αποτελεσματικής προστασίας από το διακρατικό έγκλημα.

3.5. Παραδείγματα τουριστικών προορισμών συνδεδεμένων με τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων

Εν συνεχεία θα παρουσιαστούν ενδεικτικά παραδείγματα διάσημων τουριστικών προορισμών στους οποίους το οργανωμένο έγκλημα έχει κάνει αισθητή την παρουσία του και η σύνδεσή τους με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Μέσα από την ανάλυση των εν λόγω παραδειγμάτων θα επιχειρηθεί παράλληλα και η ανάδειξη του ρόλου της διαφθοράς ως βασικού συστατικού της αποτελεσματικής λειτουργίας του οργανωμένου εγκλήματος. Οι πιο επιτυχημένες εγκληματικές οργανώσεις συνήθως είναι αυτές που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη διαφθορά (υποστηριζόμενη συχνά από την άσκηση βίας ή τον συστηματικό εκφοβισμό) ώστε να περιορίσουν τους ελέγχους των αρμόδιων αρχών και να αποδυναμώσουν την επίσημη κοινωνική αντίδραση

(INCB, 2011: 3), ενώ σε κάποιες περιπτώσεις η προστασία που τους παρέχουν οι διεφθαρμένοι δημόσιοι λειτουργοί, τους δίνει προβάδισμα έναντι των ανταγωνιστών τους.

3.5.1. Διεθνή Παραδείγματα

Κάποια χαρακτηριστικά διεθνή παραδείγματα προέρχονται από την εκρηκτική τουριστική ανάπτυξη της λεγόμενης ακτής των Μάγια (Mayan Riviera) στο βορειοανατολικό Μεξικό. Η εν λόγω περιοχή μέχρι τη δεκαετία του 1970 ήταν άγνωστη στη διεθνή τουριστική αγορά, ένα μεγάλο τμήμα της ήταν ουσιαστικά ζούγκλα, ενώ συνιστούσε μια αραιοκατοικημένη επαρχία της χώρας, που συντηρούνταν με τους παραδοσιακούς τρόπους της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής.

Πλέον, κατόπιν πρωτοβουλίας αρχικά της μεξικάνικης κυβέρνησης και εν συνεχεία κατόπιν εθνικών και διεθνών επενδύσεων η ευρύτερη περιοχή έχει αναδειχθεί σε έναν από τους σημαντικότερους διεθνείς τουριστικούς προορισμούς (OECD, 2016) με διασημότερα σημεία το Κανκούν, την Πλάγια ντελ Κάρμεν και με αυξημένο πολιτιστικό ενδιαφέρον λόγω ανάδειξης αρχαιολογικών ευρημάτων από την εποχή των Μάγια και οικολογικών πάρκων. Σήμερα ο τουρισμός στην συγκεκριμένη επαρχία αντιστοιχεί στο 91% της οικονομίας της (History, 2018).

Σ' αυτό το περιβάλλον υπήρχαν οι βασικές προϋποθέσεις, ώστε να καταστεί δυνατή η εκμετάλλευση των συνθηκών από εγκληματίες που κατάφεραν να παρουσιαστούν ως διακεκριμένοι επιχειρηματίες και επενδυτές. Η πρώτη περίπτωση που εξετάζεται αφορά τον Vincenzo Salzano, ο οποίος παρά το βεβαρυμένο ποινικό μητρώο που είχε ως πολίτης των ΗΠΑ, δεν αντιμετώπισε κανένα εμπόδιο στο να ιδρύσει αρχικά εταιρίες διαχείρισης ακινήτων όταν εγκαταστάθηκε στην Πλάγια ντελ Κάρμεν. Δεκαπέντε έτη αργότερα και μόνο κατόπιν σύλληψής του για διακίνηση ναρκωτικών σε αμερικάνικο έδαφος, αποδείχθηκε ότι είχε συστήσει εγκληματική ομάδα στην Πλάγια ντελ Κάρμεν, η οποία διεξήγαγε μεγάλης έκτασης νομιμοποίηση παράνομων εσόδων. Για την κάλυψή της, η εγκληματική οργάνωση διατηρούσε πληθώρα τουριστικών επιχειρήσεων όπως ξενοδοχειακά καταλύματα, εταιρίες αγοραπωλησίας ακινήτων, άτυπα καζίνο, γυμναστήρια κτλ. (Norio, 2020).

Από τις λεπτομέρειες της υπόθεσης καταδεικνύονται κάποια σημεία κλειδιά που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο κατά την εγκατάσταση και «επιτυχία» του Salzano στην

συγκεκριμένη περιοχή (Norio, 2020): Πρώτον, κατά την άφιξή του στο Μεξικό, υπήρχε και ευημερούσε ήδη στην περιοχή μία κοινότητα αλλοδαπών (κυρίως ομοεθνών του Salzano) που σε μεγάλο βαθμό ασχολούταν με την τουριστική βιομηχανία. Αυτό οδήγησε στην μη έγερση υποψιών κατά τη δράση του εγκληματία, αφού από όλους θεωρούταν ως κάτι φυσιολογικό που δεν τραβούσε την προσοχή. Αντιθέτως, ο συγκεκριμένος άνθρωπος είχε τη φήμη αξιοπρεπούς επιχειρηματία. Δεύτερον, όπως φάνηκε εκ των υστέρων, η ίδια η χώρα του Μεξικό δεν είχε επαρκώς αναπτυγμένο ένα αποτελεσματικό πλαίσιο για την έρευνα και δίωξη του εγκλήματος της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων. Εδώ είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι κάποιοι από τους τραπεζικούς λογαριασμούς του Salzano άδειασαν κατόπιν της εισαγγελικής παρέμβασης. Τρίτος παράγοντας που συνετέλεσε είναι οι ελλείψεις στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων αρχών.

Στην περίπτωση της μεξικάνικης ριβιέρα, το οργανωμένο έγκλημα φάνηκε ότι κατάφερε να εκμεταλλευτεί τις περιοχές μαζικού τουρισμού με τρεις διακεκριμένους τρόπους: ως πεδία για τον συντονισμό και την εποπτεία παράνομων επιχειρήσεων και συναλλαγών, ως περιοχές στις οποίες καθίσταται εφικτή και αποτελεσματική η νομιμοποίηση των εγκληματικών προσόδων, αλλά και ως κρησφύγετα στα οποία μπορούν οι εγκληματίες να αποφύγουν τις έρευνες και τις διώξεις από τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές (Norio, 2020).

Φυσικά, εκτός από τα παραπάνω εκτεθέντα, δεν είναι λίγα τα παραδείγματα και από τα ευρωπαϊκά τουριστικά θέρετρα. Ενδεικτικά, αναφέρονται δημοσιεύματα που κάνουν λόγο για «κατάληψη» της γαλλικής ριβιέρας από μία από τις αρτιότερα δομημένες εγκληματικές ομάδες της ρώσικης μαφίας (Allen, 2010) με διεθνή δράση η οποία λειτουργώντας σχεδόν ως στρατιωτική οργάνωση είχε υπό τον έλεγχό της πληθώρα παράνομων δραστηριοτήτων, έχοντας αναπτύξει και τρόπους για το ξέπλυμα των παράνομων εσόδων της.

Αντίστοιχα, ένα διεθνές κύκλωμα που εξαρθρώθηκε στα Κανάρια νησιά το 2020 με τη συνδρομή της Europol που διεξήγαγε έρευνες επί δύο έτη, διένειμε μεγάλες ποσότητες κοκαΐνης με προέλευση από το Περού και την Κολομβία, κρύβοντάς τις μέσα σε τροχόσπιτα. Για την κάλυψη των δραστηριοτήτων της και την νομιμοποίηση των εσόδων της η εγκληματική οργάνωση είχε υπό τον έλεγχό της ένα δίκτυο νόμιμων επιχειρήσεων που εντάσσονται στον τουριστικό κλάδο, όπως επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων και

φορτηγών, συνεργεία επισκευής οχημάτων, καθώς και χώρους μακροχρόνιας στάθμευσης τροχόσπιτων (Eurorol, 2020).

3.5.2. Ελληνικά Παραδείγματα

Η Μύκονος αποτελεί για την Ελλάδα έναν εμβληματικό τουριστικό προορισμό, που επί σειρά ετών προβάλλονταν ως πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης. Από ένα φτωχό και άσημο νησί, μέσα σε διάρκεια περίπου πενήντα χρόνων μετατράπηκε σε ένα παγκόσμιας φήμης θέρετρο που προσελκύει ένα τεράστιο πλήθος επισκεπτών από όλο τον κόσμο. Οι επενδυτική φρενίτιδα είχε ως αποτέλεσμα μόνο κατά τη διάρκεια δέκα ετών (1991 – 2001) ο αριθμός των παραθεριστικών κατοικιών στο νησί σχεδόν να διπλασιαστεί (MyconosVoice.gr, 2018). Δεν είναι όμως μόνο η μαζικότητα του τουρισμού που την χαρακτηρίζει. Ακόμη πιο γνωστό είναι το νησί για το γεγονός ότι αποτελεί την προτίμηση επώνυμων και πάμπλουτων επισκεπτών, εκπροσώπων του αποκαλούμενου διεθνούς τζετ σετ, αστέρων του κινηματογράφου, γνωστών καλλιτεχνών, και εσχάτως και σημαίνοντες εκπροσώπους των Αραβικών Εμιράτων (Σταμπούλογλου, 2023).

Ταυτόχρονα όμως η Μύκονος γίνεται γνωστή και για μία άλλη αθέατη μέχρι πρόσφατα πλευρά της. Σταδιακά, η ιστορία επιτυχίας και τα στιγμιότυπα χλιδής, αμαυρώνονται από δημοσιεύματα σχετικά με τη δράση συμμοριών, εκβιαστών, παράνομων οικοδομικών εργασιών και αυθαιρεσιών, εμπορών ναρκωτικών, φοροφυγάδων κτλ (Ναυτεμπορική, 2023).

Μία σειρά αποκαλύψεων ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2023 μετά από τον ξυλοδαρμό ενός δημοσίου υπαλλήλου, που δέχθηκε επίθεση στην Αθήνα, καθώς επέστρεφε στην οικία του. Το θύμα ήταν ο Μανώλης Ψαρρός, αρχαιολόγος εργαζόμενος στην εφορία αρχαιοτήτων Κυκλάδων, που κατά τον χρόνο της επίθεσης ασχολούταν με υποθέσεις πολεοδομικών αυθαιρεσιών στο νησί της Μυκόνου. Σύμφωνα με δηλώσεις του ίδιου του θύματος, το πρόβλημα στο συγκεκριμένο νησί είναι διαχρονικό και εκτεταμένο και έχει να κάνει με πολεοδομικές αυθαιρεσίες (εκτέλεση εργασιών χωρίς άδεια, υπέρβαση ορίων, εκ των υστέρων τακτοποιήσεις) που εκτός από κινδύνους που έχουν να κάνουν με την αρχαιολογική αξία των εκτάσεων και την καταπάτησή τους, έχουν συχνά και περιβαλλοντικά, χωροταξικά και οικιστικά ζητήματα (Αυγή, 2023).

Η επίθεση στον συγκεκριμένο άνθρωπο, συνδέθηκε τόσο από τον ίδιο, όσο και από συναδέλφους του αλλά και από στοιχεία δημοσιογραφικών ερευνών, με τη δράση εργολαβικών συμφερόντων που θίχτηκαν από την εργασία του συγκεκριμένου υπαλλήλου, ενώ το χτύπημα είχε χαρακτηριστικά επαγγελματικής επίθεσης (Μακεδονία, 2023).

Σ' αυτό το σημείο, πρέπει να σημειωθεί ότι το παραπάνω περιστατικό δεν φαίνεται να αφορά μόνο κάποιους συγκεκριμένους εργολάβους ούτε είναι μία εξαιρετική περίπτωση, αλλά αντιθέτως αποτελεί τη φυσική κατάληξη μιας μακροχρόνιας κατάστασης. Αντίστοιχα προβλήματα εμφανίζονται σε πολλές νησιωτικές περιοχές, αλλά στη Μύκονο λαμβάνουν μεγαλύτερες διαστάσεις λόγω του μεγέθους των οικονομικών συμφερόντων. Το νησί, ακολουθώντας ένα συγκεκριμένο μοντέλο αδηφάγας τουριστικής ανάπτυξης, ταλανίζεται από αντίστοιχες υποθέσεις και καταγγελίες αναφορικά με αυθαιρεσίες και παρανομίες από τουριστικές επιχειρήσεις (Παναγιώτης, 2023). Μάλιστα ήδη από το 2016, υπήρχαν δημοσιεύματα σχετικά με συλλήψεις προϊσταμένων της Πολεοδομικής Υπηρεσίας στο νησί, ενώ σε αντίστοιχες παλιότερες υποθέσεις διαφθοράς έχουν εμπλακεί δήμαρχοι και διοικητικοί υπάλληλοι (Δρακοντίδης, 2016).

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι με τις συνθήκες που επικρατούν στο νησί, το κράτος φαίνεται να μην μπορεί ή να μη θέλει να επιβάλλει την νομιμότητα. Από τη μία, υπάρχουν συνεχή παράπονα για ελλείψεις στο προσωπικό διαφόρων υπηρεσιών (π.χ. αστυνομικών υπαλλήλων) γεγονός που αφήνει χώρο για τη δράση συμμοριών που επιβάλλουν τη δική τους τάξη ακόμη και με ένοπλους μπράβους (Ναυτεμπορική, 2023), ενώ από την άλλη, τονίζεται η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των διάφορων υπηρεσιών και φορέων και η αδυναμία παροχής υποστήριξης στο έργο άλλων υπηρεσιών (Αυγή, 2023). Οι ίδιοι οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες που ως έργο τους έχουν τον έλεγχο και την τήρηση της νομιμότητας είναι φυσικό να λειτουργούν υπό καθεστώς φόβου, ενώ μετά την επίθεση στον Μανώλη Ψαρρό, ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων έβαλε κατά του Υπουργείου Πολιτισμού, αναφέροντας ότι το ίδιο το υπουργείο δυσφημίζει το έργο των υπαλλήλων του και κατηγορώντας το ότι ενδιαφέρεται περισσότερο για την εξυπηρέτηση των οικονομικών συμφερόντων παρά για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (Μακεδονία, 2023).

Εκτός όμως από τα παραπάνω φαινόμενα που έχουν να κάνουν με τη κοινή και συντονισμένη δράση οικονομικών παραγόντων και συμμοριών «μαφιόζικου» τύπου που

έχουν κατά κάποιο τρόπο καταλάβει το νησί αποκομίζοντας τεράστια κέρδη μέσα σε ένα καθεστώς ανομίας, μακριά από την κρατική εμβέλεια (Capital, 2023), στη Μύκονο αποκαλύπτονται συχνά και περιπτώσεις μεγάλης φοροδιαφυγής και ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Ενδεικτικά αναφέρεται η υπόθεση που δημοσιοποιήθηκε κατόπιν ελέγχων και διασταυρώσεων που διενήργησε η ΑΑΔΕ, από τους οποίους προέκυψε ότι για τη μίσθωση πολυτελών τουριστικών καταλυμάτων μέσω ψηφιακής πλατφόρμας και τις αντίστοιχες προσφερόμενες υπηρεσίες δεν δηλώνονταν τα αντίστοιχα έσοδα, με αποτέλεσμα την απώλεια φορολογικών εσόδων (φόρου εισοδήματος και ΦΠΑ) που μόνο σ' αυτήν την συγκεκριμένη περίπτωση των 200 κατοικιών, ξεπέρασε το 1 εκ. ευρώ (Ναυτεμπορική, 2023β).

Σε παλιότερα δημοσιεύματα, γίνεται αναφορά για εκτεταμένο δίκτυο με εμβέλεια σε διάφορες περιοχές (κυρίως νησιά αλλά και σε ηπειρωτικές περιοχές), το οποίο προμήθευε τουριστικές επιχειρήσεις με τερματικά ηλεκτρονικών πληρωμών μέσω κάρτας (POS). Ο εξοπλισμός αλλά και οι υπηρεσίες εκκαθάρισης των πληρωμών παρέχονται από επιχειρήσεις που εδρεύουν σε τρίτες χώρες, με αποτέλεσμα οι συγκεκριμένες συναλλαγές να μπορούν να αποκρύπτονται από τις ελληνικές φορολογικές αρχές (Αυγή, 2016).

3.6. Κρατικές Ενισχύσεις και Νομιμοποίηση Εσόδων

Κάθε χώρα, στα πλαίσια χάραξης της εθνικής της στρατηγικής για την ανάπτυξη της οικονομίας της, προβαίνει σε ειδικές ρυθμίσεις προκειμένου να ενισχύσει και να δώσει ώθηση σε συγκεκριμένες δραστηριότητες ή περιοχές της χώρας.

Η Ελλάδα, έχει ως βασικό πυλώνα της οικονομίας της την τουριστική βιομηχανία, για τη στήριξη της οποίας έχει διαμορφώσει ένα πλέγμα δράσεων, το οποίο περιλαμβάνει τόσο την χορήγηση άμεσων ενισχύσεων, όσο και τη χρήση φορολογικών δαπανών, δηλαδή ειδικών ρυθμίσεων που προκαλούν απώλειες στα φορολογικά έσοδα.

Τα προγράμματα δημόσιων επενδύσεων περιλαμβάνουν συνήθως την κάλυψη μέρους μιας επένδυσης (ίδρυσης επιχειρήσεων, κατασκευής εγκαταστάσεων, σχετικών μελετών κτλ) μέσω επιδοτήσεων ή/και την κάλυψη μέρους του κόστους μέσω επιχορηγήσης κάποιου ποσοστού των επιλεγμένων δαπανών.

Από την άλλη μεριά οι φορολογικές δαπάνες μπορούν να λαμβάνουν τη μορφή εκπτώσεων ή απαλλαγών που μειώνουν τη φορολογητέα ύλη, απευθείας μειώσεις ή απαλλαγές φόρων, την καθιέρωση μειωμένων συντελεστών φορολογίας ή και αναβολή της σχετικής υποχρέωσης καταβολής φόρου (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, 2023: 1).

Παρότι στα πλαίσια της παρούσας δεν είναι δυνατή μία εξαντλητική παράθεση όλων των κρατικών ενισχύσεων υπέρ του τουρισμού αναφέρονται κάποιες ενδεικτικές περιπτώσεις.

Έτσι, στο πρόγραμμα ΕΣΠΑ υπάρχει ειδικά σχεδιασμένη Δράση για την «Ενίσχυση της Ίδρυσης και Λειτουργίας νέων Μικρομεσαίων Τουριστικών Επιχειρήσεων» που προσφέρει επιχορήγηση τουλάχιστον του 45% των δαπανών, ενώ σε διάφορα περιφερειακά προγράμματα μπορεί κανείς να διακρίνει πιο εξειδικευμένες δράσεις για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού και του εναλλακτικού τουρισμού, προβολής της φυσικής κληρονομιάς, δράσεις προβολής τουριστικών πόρων κτλ. (ΕΣΠΑ, 2024)

Παρόμοιες επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις τουριστικών επενδύσεων έως ποσοστού 75% παρέχονται μέσα από την ένταξη στον τρέχοντα αναπτυξιακό νόμο. Οι εν λόγω ενισχύσεις μπορεί να δίνονται και με τη μορφή επιδότησης του εργατικού κόστους ή και του κόστους για τη μακροπρόθεσμη μίσθωση (leasing) (VK Premium, 2024). Για παράδειγμα φορολογικά κίνητρα για την απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος επί των ετήσιων κερδών παρέχονται με τις διατάξεις του ν.3908/2011 ενώ αντίστοιχες απαλλαγές επί του φόρου των μη διανεμόμενων κερδών επί μία δεκαετία προβλέπονται από τον αναπτυξιακό νόμο 3299/2004 (Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων, 2024).

Σε επίπεδο τώρα φορολογικών δαπανών και εν γένει ελαφρύνσεων αναφέρονται χαρακτηριστικά (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, 2023): η παροχή φορολογικών απαλλαγών σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις επί της αξίας της επένδυσης βάσει αναπτυξιακών νόμων (ν.1892/1990, άρθρο 12, παρ.2, περ.β), επιστροφή ειδικού φόρου κατανάλωσης για τα καύσιμα που καταναλώνουν οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις (ν.2960/2001, άρθρο 78, παρ.3), απαλλαγή φόρου που επιβάλλεται σε ιδιωτικά πλοία αναψυχής (ν.4256/2014, άρθρο 14, παρ.1), απαλλαγή από τον φόρο μεταβίβασης τουριστικών πλοίων (ΝΔ 509/1970, άρθρο 8), εξαίρεση από τον φόρο πολυτελείας για επαγγελματικά και άλλα σκάφη αναψυχής (ν.3833/2010, ν.3842/2010, ν.4256/2014 &

ν.4370/2016), απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης καυσίμων ναυσιπλοΐας και αεροπορικών μεταφορών (ν.2960/2001, άρθρο 78).

Παράλληλα, όσον αφορά στον ΦΠΑ, υπάρχουν ειδικά θεσμοθετημένες διατάξεις μέσω των οποίων παρέχονται απαλλαγές από την καταβολή ΦΠΑ στις δαπάνες κατασκευής ξενοδοχειακών καταλυμάτων (Απόφαση Υφυπουργού Οικονομικών Α.1150/2020). Ταυτόχρονα, οι υπηρεσίες διαμονής σε ξενοδοχεία και τουριστικά καταλύματα υπάγονται στον υπερ-μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ (6%) ενώ υπάρχει περαιτέρω περιορισμός του συντελεστή στα νησιά.

Αυτές οι ειδικές ρυθμίσεις, παρότι μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση επενδύσεων στον τουριστικό τομέα και στην ανάπτυξή του, μπορούν παράλληλα να δημιουργήσουν περιθώρια για κατάχρηση και να λειτουργήσουν ως κίνητρο για την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων. Στην περίπτωση της παροχής φορολογικών κινήτρων, οι εγκληματίες μπορούν να ελπίζουν σε χαμηλότερα φορολογικά βάρη κατά τη νομιμοποίηση των εσόδων τους, ενώ στην περίπτωση των επιδοτήσεων για την αγορά ή κατασκευή ακινήτων και εγκαταστάσεων, ένα μέρος από τα παράνομα έσοδα που ξεπλένονται, καταλήγει να επιστρέφει στον επιχειρηματία ουσιαστικά ως νόμιμο κέρδος.

Προφανώς δεν θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι τα κράτη δεν θα έπρεπε να στηρίζουν αυτούς τους τομείς που κρίνονται ως κρίσιμοι για την εθνική τους οικονομία και στους οποίους επιδιώκεται να δοθεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Παρόλα αυτά, θα πρέπει να δίνεται μεγάλη προσοχή από τις αρμόδιες αρχές και να αναπτυχθούν λεπτομερείς διαδικασίες ελέγχου και πιστοποιήσεων, σε συνδυασμό με ενίσχυση της διαφάνειας στη χορήγηση επιδοτήσεων, ώστε να αποφευχθούν ή έστω να περιοριστούν τα φαινόμενα κατάχρησης των ευνοϊκών καθεστώτων από κυκλώματα που τα εκμεταλλεύονται προκειμένου να ξεπλένουν παράνομα χρήματα.

4. Η Αντιμετώπιση της Νομιμοποίησης Εσόδων

Πριν την ανάλυση των τρόπων με τους οποίους επιχειρείται η αντιμετώπιση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων θα παρατεθεί ένα σύντομο χρονολόγιο με τους κυριότερους σταθμούς που σημειώθηκαν κατά την διαμόρφωση του διεθνούς πλαισίου καταπολέμησης του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Για λόγους ευκολότερης παρουσίασης το ιστορικό παρουσιάζεται ξεχωριστά σε τρεις υποενότητες, ήτοι αρχικά για τις ΗΠΑ, εν συνεχεία γίνεται αναφορά στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις και τέλος παρουσιάζονται οι ευρωπαϊκές οδηγίες.

4.1. Το χρονολόγιο της νομοθεσίας κατά της νομιμοποίησης εσόδων

4.1.1. Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Σύμφωνα με την αρμόδια κυβερνητική υπηρεσία οι κρίσιμοι σταθμοί στην εξέλιξη της εθνικής νομοθεσίας των ΗΠΑ είναι οι κάτωθι (FinCen, 2024):

Ως εναρκτήριο σημείο της μάχης κατά του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος τίθεται η ψήφιση του Bank Secrecy Act (BSA) το 1970. Ο νόμος καθόρισε υποχρεώσεις τήρησης αρχείων και υποβολής αναφορών από ιδιώτες, τράπεζες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα απαιτώντας να αναφέρουν συναλλαγές σε μετρητά άνω του τιθέμενου ορίου των \$10.000, να ταυτοποιούν τα άτομα που συναλλάσσονται μαζί τους και να τηρούν αρχεία συναλλαγών.

Το 1986 ακολούθησε ο νόμος για τον έλεγχο του ξεπλύματος χρήματος (Money Laundering Control Act) που καθιέρωσε το ξέπλυμα χρήματος ως ομοσπονδιακό έγκλημα και ενίσχυσε περαιτέρω την επιβολή της BSA - απαγορεύοντας την τεχνητή δόμηση συναλλαγών για την αποφυγή αναφοράς συναλλαγών σε μετρητά άνω των 10.000 \$, εισάγοντας αστικές και ποινικές ευθύνες για παραβιάσεις της BSA και παρέχοντας κίνητρα στις τράπεζες να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης όπως απαιτούσε η BSA.

Ο νόμος κατά της κατάχρησης ναρκωτικών (Anti-Drug Abuse Act - 1988) επέκτεινε τον καθορισμό των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που υπόκεινται στην αναφορά μεγάλων συναλλαγών συναλλάγματος και απαιτούσε την πρόσθετη επαλήθευση της ταυτότητας των αγοραστών νομισματικών μέσων άνω των 3.000 \$.

Ο νόμος Annunzio-Wylie κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (1992) ενίσχυσε περαιτέρω τις κυρώσεις για παραβιάσεις της BSA, αύξησε το πεδίο επαλήθευσης και τήρησης αρχείων και έθεσε νέες απαιτήσεις από τις υπόχρεες οντότητες να αναφέρουν τυχόν ύποπτες συναλλαγές σε σχέση με το ξέπλυμα χρήματος.

Ο νόμος για την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (Money Laundering Suppression Act – 1994) πίεσε περαιτέρω τις τράπεζες να δημιουργήσουν τα μέσα για την αποτελεσματική ανίχνευση και αναφορά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και εισήγαγε νέες ομοσπονδιακές απαιτήσεις εγγραφής για επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών χρήματος.

Ο νόμος Money Laundering and Financial Crimes Strategy Act (1998) απαιτούσε από το Υπουργείο Οικονομικών και άλλους οργανισμούς να αναπτύξουν μια Εθνική Στρατηγική για το ξέπλυμα χρήματος, δημιούργησαν εξειδικευμένες ομάδες δράσης για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και απαίτησε από τους τραπεζικούς οργανισμούς να αναπτύξουν διαδικασίες εκπαίδευσης για τους ελεγκτές που ασχολούνται με την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, ο νόμος USA PATRIOT Act (2001) ποινικοποίησε τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, απαγόρευσε τη διενέργεια συναλλαγών με τράπεζες του εξωτερικού που λειτουργούν με τη μορφή κελύφους (shell banks), επέκτεινε το πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες σε όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ενίσχυσε και διεύρυνε τις υφιστάμενες διαδικασίες αναγνώρισης πελατών, βελτίωσε την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και της κυβέρνησης, ζήτησε από τις τράπεζες να ανταποκριθούν σε αιτήματα παροχής πληροφοριών εντός 120 ωρών, αύξησε τις αστικές και ποινικές κυρώσεις για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και παρείχε στον Υπουργό Οικονομικών την εξουσία να επιβάλλει

«ειδικά μέτρα» σε δικαιοδοσίες, ιδρύματα ή συναλλαγές που έχουν «πρωταρχικό ενδιαφέρον για το ξέπλυμα χρήματος».

Ο νόμος Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act (2004) τροποποίησε την BSA επιτρέποντας στον Υπουργό Οικονομικών να ορίσει κανονισμούς που απαιτούν από ορισμένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να αναφέρουν διασυννοριακές ηλεκτρονικές διαβιβάσεις κεφαλαίων, εάν ο Υπουργός κρίνει ότι αυτές οι αναφορές είναι "εύλογα απαραίτητες" για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

4.1.2. Η Διεθνής διάσταση (Συμφωνίες, Συμβάσεις κτλ)

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών (1988) ποινικοποίησε τη νομιμοποίηση εσόδων από αδικήματα που σχετίζονται με το εμπόριο ναρκωτικών.

Το 1989 δημιουργήθηκε από την ομάδα G-7 η FATF (Financial Action Task Force) – ένας διακυβερνητικός οργανισμός. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, η FATF ήταν ένας διεθνής οργανισμός στον οποίο συμμετείχαν αποκλειστικά οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ.

Το 1990, οι κοινοί κανόνες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, οι λεγόμενες «40 συστάσεις» κυκλοφόρησαν μόλις ένα χρόνο μετά την ίδρυση της FATF. Περιλαμβάνουν την ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, τη δημιουργία Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών στην οποία χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και αργότερα άλλες ομάδες όπως συμβολαιογράφοι, δικηγόροι, κλπ πρέπει να αναφέρουν ύποπτες συναλλαγές. Επίσης περιλαμβάνεται μια σειρά κανόνων δέουσας επιμέλειας για τις τράπεζες και άλλους υπόχρεους (π.χ. know your customer).

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και τη δήμευση των εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα (1990) ποινικοποιεί το ξέπλυμα χρήματος ως αυτόνομο αδίκημα και διευρύνει το εύρος και την εμβέλεια των βασικών αδικημάτων.

Το 2001, λίγες εβδομάδες μετά την 11η Σεπτεμβρίου, οι «εννέα ειδικές συστάσεις για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας» προστέθηκαν στις σαράντα συστάσεις της FATF. Το

ξέπλυμα χρήματος και η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας αντιμετωπίζονται έκτοτε από κοινού. Η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ανάγεται σε ζήτημα πρώτης προτεραιότητας για την εθνική ασφάλεια.

Τον Ιούνιο του 2003, η FATF αναθεώρησε τις συστάσεις της για την αντιμετώπιση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και παρείχε λεπτομερέστερες απαιτήσεις σε σχέση με την αναγνώριση, ταυτοποίηση και επαλήθευση πελατών.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και τη δήμευση των εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας θέτει πρότυπα για την πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές πληροφορίες ή πληροφορίες για περιουσιακά στοιχεία που κατέχουν εγκληματικές οργανώσεις, τόσο για την πρόληψη όσο και για τον έλεγχο της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας

Το 2012, η FATF αναθεωρεί τις σαράντα συν εννέα (40 + 9) συστάσεις σε Σαράντα Συστάσεις, οι οποίες τώρα περιλαμβάνουν τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

4.1.3. Η Ευρωπαϊκή Διάσταση

Η Ε.Ε. σταδιακά μετέφερε τις συστάσεις της Ειδικής Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης (FATF) – του διακυβερνητικού οργανισμού που δημιουργήθηκε από την G-7 το 1989 για να συντονίσει τις παγκόσμιες προσπάθειες για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος στις εξής οδηγίες:

Η οδηγία 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου της ΕΕ, της 10ης Ιουνίου 1991, σχετικά με την πρόληψη της χρήσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για σκοπούς νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, καθόρισε τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ως προς τα αδικήματα ναρκωτικών και επέβαλε υποχρεώσεις αποκλειστικά στον χρηματοπιστωτικό τομέα (1η Οδηγία AML).

Η οδηγία 2001/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου επέκτεινε το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 91/308/ΕΟΚ τόσο ως προς τα καλυπτόμενα εγκλήματα όσο και ως προς το φάσμα των καλυπτόμενων επαγγελματιών και δραστηριοτήτων (2η Οδηγία AML).

Η οδηγία 2005/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την πρόληψη της χρήσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας ποσαρμόστηκε στις συστάσεις της FATF του 2003 και περιέλαβε τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (3η Οδηγία AML)

Η Οδηγία 2006/70/EK της Επιτροπής, της 1ης Αυγούστου 2006, θέσπισε εκτελεστικά μέτρα για την οδηγία 2005/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, όσον αφορά τον ορισμό του πολιτικά εκτεθειμένου προσώπου και τα τεχνικά κριτήρια για τις απλουστευμένες διαδικασίες δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη.

Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόληψη της χρήσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για σκοπούς νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Αυτή η 4η οδηγία AML λαμβάνει υπόψη τις τελευταίες συστάσεις της Ειδικής Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης («FATF») από το 2012. Στην οδηγία τονίζεται ρητά ότι είναι σημαντικό να περιληφθούν «φορολογικά εγκλήματα» που σχετίζονται με άμεσους και έμμεσους φόρους στον γενικό ορισμό της «εγκληματικής δραστηριότητας» στην παρούσα οδηγία, σύμφωνα με τις αναθεωρημένες συστάσεις της FATF.

Κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας η 6^η Οδηγία της ΕΕ, η οποία θα καταργήσει την ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία (ΕΕ) 2015/849, βρίσκεται στο στάδιο της προετοιμασίας της, και ήδη από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει εγκριθεί προσωρινά η πρόταση της Επιτροπής Οικονομικής και Νομισματικής Πολιτικής και της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών με το κείμενο P9_TA(2024)0364 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2024).

4.2. Οι τρόποι αντιμετώπισης της Νομιμοποίησης Παράνομων Εσόδων

Σύμφωνα με το πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί διεθνώς, η καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες θα μπορούσαμε να πούμε ότι ακολουθεί μία διπλή προσέγγιση. Από τη μία μεριά υπάρχει ο πυλώνας της προληπτικής πολιτικής, η οποία στοχεύει στην πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, μέσω του καθορισμού υποχρεώσεων αναγνώρισης, ταυτοποίησης και υποβολής αναφορών για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ορισμένα μη χρηματοπιστωτικά

ιδρύματα και κάποιες κατηγορίες επαγγελματιών, όπως δικηγόρους και συμβολαιογράφους. Η προληπτική πολιτική στοχεύει στο να αποτρέψει τους εγκληματίες από τη χρήση χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για το ξέπλυμα των εγκληματικών τους εσόδων και ταυτόχρονα να δημιουργήσει επαρκή διαφάνεια για να αποτρέψει τα ιδρύματα από το να είναι πρόθυμα να συμμετέχουν σε διαδικασίες νομιμοποίησης (Levi & Reuter, 2006: 297). Από την άλλη πλευρά, ο δεύτερος άξονας συνίσταται στην χάραξη και εφαρμογή μιας κατασταλτικής πολιτικής, της οποίας ο στόχος είναι η τιμωρία του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, συνήθως μέσω της χρήσης του ποινικού δικαίου και μέσω της δέσμευσης, κατάσχεσης και δήμευσης περιουσιακών στοιχείων.

4.2.1. Μέτρα Δέουσας Επιμέλειας

Τα μέτρα δέουσας επιμέλειας πελατών λαμβάνονται για να διασφαλίσουν ότι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα γνωρίζουν με ποιους συναλλάσσονται, ενώ ταυτόχρονα σκοπεύουν στην αποτροπή ανάπτυξης επιχειρηματικών σχέσεων με άγνωστους πελάτες ή και επιχειρήσεις, των οποίων η λειτουργία δεν είναι απολύτως κατανοητή. Τα μέτρα δέουσας επιμέλειας για τον πελάτη περιλαμβάνουν: την αναγνώριση των πελατών και την επαλήθευση της ταυτότητάς τους, την ταυτοποίηση του πραγματικού δικαιούχου και την επαλήθευση αυτής της ιδιότητας, τη λήψη πληροφοριών σχετικά με τον σκοπό και την προβλεπόμενη φύση της επιχειρηματικής σχέσης και τη συνεχή παρακολούθηση των ανωτέρω. Θα πρέπει να εφαρμόζονται μέτρα δέουσας επιμέλειας πελατών σε νέους και υπάρχοντες πελάτες. Για να είναι πιο αποτελεσματικά, τα ιδρύματα επιτρέπεται να εκτελούν μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη με βάση μια προσέγγιση βάσει κινδύνου.

4.2.2. Υποχρεώσεις υποβολής αναφορών

Το δεύτερο βασικό στοιχείο, και ίσως το πιο σημαντικό, είναι η υποχρέωση των ιδρυμάτων και κάποιων επαγγελματιών να αναφέρουν με δική τους πρωτοβουλία (εύλογες) υποψίες για ξέπλυμα χρήματος στην αρμόδια αρχή, τη Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (FIU). Υποπτες περιστάσεις μπορεί να αποτελούν, για παράδειγμα, περιπτώσεις όπου η συναλλαγή δεν εξυπηρετεί προφανή σκοπό, η φύση της συναλλαγής δεν ταιριάζει με τις επιχειρηματικές ανάγκες του πελάτη ή η δομή της

συναλλαγής είναι αδικαιολόγητα περίπλοκη. Ο εθνικός νομοθέτης είναι ελεύθερος να αποφασίσει πώς πρέπει να διαμορφωθούν οι αναφορές, δηλαδή εάν θα περιλαμβάνονται ύποπτες συναλλαγές, ασυνήθιστες συναλλαγές, συναλλαγές σε μετρητά, υπέρβαση κάποιου ορίου και ούτω καθεξής.

Η υποβολή αναφορών έχει δεχτεί έντονη κριτική και ακόμα και σήμερα αποτελεί μια κατ' ουσίαν αμφισβητούμενη υποχρέωση. Οι προβληματισμοί που έχουν ανακύψει σχετικά με το θέμα αφορούν τόσο σε θεωρητικό – θεσμικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο.

Ειδικά για όσους παρέχουν νομικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, κυρίως δικηγόρους και σε κάποιο βαθμό και λογιστές, συμβούλους επενδύσεων ή/και οικονομικούς συμβούλους, εκφράζεται η θέση ότι η υποχρέωση αναφορών αποτελεί παραβίαση του επαγγελματικού τους απορρήτου.

Ιδιαίτερα στα πλαίσια της σχέσης δικηγόρου – πελάτη, κατά την οποία παρέχεται προνομιακή πληροφόρηση, η απαίτηση παράκαμψης του απορρήτου θεωρείται ότι προσβάλλει μια σειρά από θεμελιώδεις αρχές που διέπουν το λειτούργημα. Έναντι της αποτελεσματικότητας των μέτρων κατά του ξεπλύματος υποχωρούν η ανεξαρτησία και η υποχρέωση πίστης (Τσιρίδης, 2007: 320) του δικηγόρου έναντι του πελάτη. Ωστόσο, παρά την αμφισβήτηση από την θεωρία, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο σε απόφασή του, κατόπιν σχετικής αίτησης από δικηγορικούς συλλόγους, έχει υποστηρίξει ότι η υποχρεωτική υποβολή αναφορών δεν παραβιάζει την αξίωση για δίκαιη δίκη (Απόφαση της 26.06.2007, υπόθεση C-305/05: *Ordre des Barreaux*).

4.2.3. Υποχρέωση τήρησης αρχείων

Πρόκειται για την υποχρέωση των ιδρυμάτων να διατηρούν τα έγγραφα ταυτοποίησης και όλα τα δεδομένα συναλλαγών αποθηκευμένα για προκαθορισμένη χρονική περίοδο (συνήθως για διάρκεια τουλάχιστον πέντε ετών) μετά την πραγματοποίηση των συναλλαγών. Τα δεδομένα αυτά μπορεί να είναι αντίγραφα ταυτοτήτων ή διαβατηρίων, αδειών οδήγησης, αλλά και αρχεία λογαριασμών και επαγγελματική αλληλογραφία. Ο σκοπός αυτής της απαίτησης είναι διπλός. Αφενός δίνει τη δυνατότητα στις εποπτικές αρχές να ελέγχουν τη συμμόρφωση με τους προληπτικούς κανόνες κατά της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, ενώ αφετέρου η τήρηση αρχείων επιτρέπει στις αρμόδιες αρχές να συλλέγουν στοιχεία σε περίπτωση ποινικής διερεύνησης.

4.2.4. Επιβολή των προληπτικών μέτρων

Η επιβολή της προληπτικής πολιτικής κατά της νομιμοποίησης περιλαμβάνει την εποπτεία εκ μέρους των διοικητικών αρχών σχετικά με τη συμμόρφωση των υπόχρεων, καθώς και την πρόβλεψη επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Στα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ, η επιβολή των προληπτικών κανόνων έχει διοικητικό χαρακτήρα (Unger, 2017: 29). Ωστόσο, υπάρχουν τάσεις όξυνσης και αυστηροποίησης αυτού του μέσου. Τόσο οι συστάσεις της FATF (σχετική η σύσταση νούμερο 17) όσο και οι ευρωπαϊκές οδηγίες (σχετικές οι διατάξεις του άρθρου 39 της τρίτης ευρωπαϊκής οδηγίας κατά της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων) ορίζουν ότι πρέπει να υπάρχουν «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις» για την αντιμετώπιση της μη συμμόρφωσης από τους θεσμούς.

4.2.5. Ενστάσεις για τον ρόλο του ιδιωτικού τομέα

Η εμπλοκή ιδιωτών μέσω της ανάθεσης ζωτικών ρόλων στις διαδικασίες κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες μπορεί να ενέχει κινδύνους και προβλήματα, πέρα από την ενδεχόμενη παραβίαση του απορρήτου ή την παράβαση του επαγγελματικού κώδικα δεοντολογίας.

Έτσι για παράδειγμα, υπάρχει ο κίνδυνος να υποστούν πιέσεις ή απειλές από εγκληματίες ή εγκληματικές οργανώσεις, που εμπλέκονται στο ξέπλυμα χρήματος, προκειμένου να μην αναφέρουν τις συναλλαγές που υποπτεύονται ότι σχετίζονται με το ξέπλυμα χρήματος. Επίσης, η συμμετοχή ιδιωτών στη διαδικασία αναφορών για ξέπλυμα χρήματος μπορεί να δημιουργήσει κινδύνους αθέμιτης επιρροής και διαφθοράς, καθώς ορισμένοι εγκληματίες μπορεί να προσπαθήσουν να αποτρέψουν ή να μειώσουν τις κυρώσεις μέσω χρηματικών πληρωμών ή άλλων παροχών. Από την άλλη, οι ιδιώτες ενδέχεται να εμπλακούν σε δικαστικές διαδικασίες και να χρειαστεί να παρουσιαστούν ως μάρτυρες ή να παρέχουν επιπρόσθετες πληροφορίες, με όλους τους συνακόλουθους κινδύνους και τις επιπτώσεις που αυτό μπορεί να φέρει.

Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη αυτοί οι κίνδυνοι και να υπάρχει κατάλληλη εκπαίδευση, υποστήριξη και προστασία για τους ιδιώτες που συμμετέχουν σε τέτοιου είδους διαδικασίες.

Τέλος, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι οι ιδιώτες ακριβώς λόγω της επαγγελματικής τους θέσης, λειτουργούν με διαφορετικά κριτήρια και κίνητρα, τα οποία κυρίως έχουν να κάνουν με την αποτελεσματικότητα και την απόδοσή τους, καθώς και με την επαγγελματική τους επιβίωση ή άνοδο στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς. Έτσι, για παράδειγμα ένας δικηγόρος ή ένας λογιστής, είναι αναμενόμενο να σταθμίζει τις αποφάσεις του λαμβάνοντας υπόψη την φήμη και την αξιοπιστία της επιχείρησής του.

Εκτός από τη σφοδρή κριτική εκ μέρους δικηγόρων που εντοπίζουν κινδύνους παραβίασης του νομικού απορρήτου, κριτική ασκείται και αναφορικά με το ότι διακυβεύεται η διαδικασία δημοκρατικής λογοδοσίας. Οι ιδιωτικοί παράγοντες (τράπεζες, συμβολαιογράφοι, έμποροι μεγάλων αξιών κ.τ.λ.) καλούνται υπό μία έννοια να ασκήσουν πολιτική. Το πρόβλημα είναι ότι ενώ οι δημόσιοι φορείς είναι υπεύθυνοι εντός του δημοκρατικού συστήματος διοίκησης και ελέγχου, οι ιδιωτικοί παράγοντες δεν είναι. Όταν η υποχρέωση υποβολής αναφορών βασίζεται σε σαφείς και ρητούς κανόνες, η κυβέρνηση είναι προφανώς υπεύθυνη για το σχεδιασμό και τη λειτουργία των εφαρμοστέων κανόνων, αλλά η επικράτηση της προσέγγισης που βασίζεται σε ανάλυση κινδύνου απαιτεί λήψη αποφάσεων και πολύ πιο ενεργή συμπεριφορά από τους ιδιωτικούς φορείς.

Από μια εμπειρική μελέτη που διεξήχθη στο Ηνωμένο Βασίλειο και τη Σουηδία, οι Bergström et al (2011) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η βασισμένη στον κίνδυνο προσέγγιση όσον αφορά τη δέουσα επιμέλεια πελατών για την πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας έχει αμβλύνει τα όρια μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και ότι η ισχυρή συμμετοχή ιδιωτικών παραγόντων στη διαδικασία θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την κλασική κατανόηση της λογοδοσίας. Υπό τέτοιες συνθήκες, είναι αναμενόμενη η διάχυση ή/και μετατόπιση της ευθύνης, χωρίς να είναι ξεκάθαρος ο διαχωρισμός και ο καταμερισμός έργου μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, και συνεπώς χωρίς να είναι δυνατή η αποτελεσματική λειτουργία των μηχανισμών ελέγχου.

4.3. Κατασταλτική Πολιτική – Υπερπωινικοποίηση

Το κατασταλτικό μέρος της πολιτικής για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες στοχεύει στην τιμωρία αυτών που ξεπλένουν παράνομα

έσοδα, συνήθως μέσω της χρήσης του ποινικού δικαίου και μέσω της δέσμευσης, κατάσχεσης και δήμευσης περιουσιακών στοιχείων. Η επέκταση του πεδίου της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ώστε να περιλαμβάνονται αδικήματα από την διακίνηση ναρκωτικών έως τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας έχει σοβαρές επιπτώσεις ενώ, μετά το ορόσημο της 11ης Σεπτεμβρίου, το ξέπλυμα χρήματος έχει μετατραπεί σε εξέχον ζήτημα εθνικής και διεθνούς ασφάλειας (Unger, 2017: 30).

Η πολυπλοκότητα του φαινομένου, η ευρεία ποικιλία των ορισμών που έχουν δοθεί, αλλά και οι αμέτρητοι τρόποι με τους οποίους πραγματοποιείται το ξέπλυμα, έχουν οδηγήσει σε μία διαχρονική παρουσία ασάφειας (Βασιλαντωνοπούλου, 2019: 256), ως προς την νομική τυποποίηση της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων.

Στην ελληνική νομοθεσία ακόμη και η απλή κατοχή ή χρήση παράνομα κτηθέντος εσόδου στοιχειοθετεί το αδίκημα του ξεπλύματος χρήματος (άρθρο 2 Ν.4557/2018, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα), ενώ στα βασικά αδικήματα (άρθρο 4 του ίδιου νόμου) εντάσσεται οποιοδήποτε έγκλημα αποφέρει περιουσιακό όφελος, εφόσον αυτό τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή άνω των τριών μηνών.

Η συνεχής διεύρυνση της έννοιας του ξεπλύματος, ώστε πλέον να συμπεριλαμβάνεται η φοροδιαφυγή ή και οποιοδήποτε αδίκημα αποφέρει κέρδη, σημαίνει ότι σχεδόν κάθε πολίτης μπορεί εν δυνάμει να βρεθεί αντιμέτωπος με τις διατάξεις για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος. Κατ' αυτόν τον τρόπο, στην πράξη έχει αποσυνδεθεί η έννοια του ξεπλύματος από την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος ή έστω της σοβαρής εγκληματικότητας.

Χαρακτηριστική θεωρούμε επίσης την διάταξη (παρ.2 του άρθρου 39 του Ν.4557/2018 όπως εισήχθη με τον Ν.4734/2020) σύμφωνα με την οποία προβλέπεται ότι δεν απαιτείται δίωξη ή καταδίκη για κάποιο από τα βασικά αδικήματα, προκειμένου να ασκηθεί δίωξη για ξέπλυμα χρήματος, πράγμα που καθιστά την νομιμοποίηση εσόδων αυτοτελές έγκλημα, που μπορεί να διωχθεί ακόμη και σε περίπτωση παραγραφής του βασικού αδικήματος.

Η ευρεία και γενικευμένη ποινικοποίηση, μεγενθυμένη από το θολό τοπίο που επικρατεί γύρω από την έννοια και την νομική τυποποίηση του ξεπλύματος, έχει μετατρέψει την νομιμοποίηση εσόδων σε ένα υπερ-έγκλημα, το οποίο μπορεί να συνδεθεί πρακτικά

σχεδόν με οποιαδήποτε παράνομη (ακόμη και πλημμεληματική) δράση, ή με άλλα λόγια σε ένα ποινικό «Λεβιάθαν» (Βασιντωνοπούλου, 2019: 257).

Η υπερβολική χρήση του ποινικού δικαίου για την αντιμετώπιση του προβλήματος μπορεί να οδηγήσει σε ποινές που είναι υπερβολικά αυστηρές σε σχέση με το αδίκημα που διαπράττεται, κάτι που μπορεί να επιδεινώσει τις κοινωνικές ανισότητες. Επίσης, η υπερ-ποινικοποίηση γενικά μπορεί να οδηγεί σε στρέβλωση του δικαίου, καθώς επηρεάζονται δικαιώματα των κατηγορουμένων και αποδυναμώνεται η εμπιστοσύνη στο δικαστικό σύστημα, ενώ η ανασφάλεια δικαίου μπορεί να οδηγήσει τους πολίτες να αντιλαμβάνονται την στάση του κράτους ως εχθρική.

4.4. Η τρομοκρατία ως βασικό αδίκημα

Σε συνέχεια των παραπάνω θεωρούμε ενδεικτική την περίπτωση του χαρακτηρισμού της τρομοκρατίας ως βασικού αδικήματος, κατόπιν σχετικής σύστασης της FATF. Σημειώνεται ότι η εν λόγω απαίτηση αρχικά εισήχθη ως η δεύτερη ειδική σύσταση της FATF το 2012, ενώ πλέον αποτελεί την πέμπτη σύσταση στο αναθεωρημένο κείμενο των συστάσεων (FATF, 2023).

Το βασικό αδίκημα κανονικά αναφέρεται στο αρχικό έγκλημα από το οποίο προήλθαν τα «βρώμικα» έσοδα, για την χρήση των οποίων καθίσταται αναγκαία η διαδικασία νομιμοποίησής τους. Είναι προφανές ότι η τρομοκρατία δεν μπορεί λογικά να ενταχθεί σε αυτό το σχήμα. Η τρομοκρατία δεν είναι έγκλημα από το οποίο προκύπτουν έσοδα τα οποία στη συνέχεια θα πρέπει να ξεπλυθούν. Αντίθετα, η τρομοκρατία βρίσκεται συνήθως στην άλλη άκρη του φάσματος. Η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας περιλαμβάνει την αντίστροφη διαδικασία από την νομιμοποίηση εσόδων. Επίσης, πολύ συχνά η τρομοκρατία χρηματοδοτείται όχι μόνο με παράνομα προερχόμενα κεφάλαια αλλά και με καθαρά χρήματα, τα οποία δεν συνδέονται με εγκληματική δραστηριότητα (π.χ. από ιδεολογικούς υποστηρικτές ή από φιλανθρωπική δράση). Έτσι, στην περίπτωση της τρομοκρατίας, τα χρήματα μπορούν να προέρχονται από καθαρές πηγές και είναι η χρήση τους για τη χρηματοδότηση της παράνομης δραστηριότητας (δηλαδή της τρομοκρατίας) που τα καθιστά βρώμικα. Ο σκοπός δεν είναι απαραίτητα ο διαχωρισμός των χρημάτων από την πηγή τους (δηλαδή το βασικό αδίκημα) αλλά μάλλον από τον προορισμό τους (δηλαδή την τρομοκρατική ενέργεια). Σε αντίθεση με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, δεν

αποσκοπεί στην αποφυγή της ανίχνευσης βρώμικου χρήματος προηγούμενων εγκλημάτων, αλλά αντίθετα στην αποφυγή πρωτίστως του εντοπισμού καθαρών χρημάτων που θα χρησιμοποιηθούν για μελλοντικά εγκλήματα.

Για αυτούς τους λόγους, η καταχώριση της τρομοκρατίας ως βασικού αδικήματος δεν φαίνεται να έχει νόημα. Ωστόσο, η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας χρησιμοποιεί παρόμοια κανάλια και εκμεταλλεύεται τις ίδιες αδυναμίες του χρηματοπιστωτικού συστήματος με το ξέπλυμα χρήματος. Σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να γίνει κατανοητή η καταχώριση της τρομοκρατίας από τη FATF ως βασικό έγκλημα για το ξέπλυμα χρήματος. Η προσέγγιση της FATF για τη διεύρυνση του καταλόγου των βασικών αδικημάτων ώστε να συμπεριληφθεί η τρομοκρατία υποκινήθηκε από ένα πρωταρχικό κριτήριο: την αποτελεσματικότητα. Δεδομένης της διασύνδεσης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας ως προς τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται, δημιουργήθηκε μια τεχνητή σύνδεση και σε επίπεδο επιβολής του νόμου. Με άλλα λόγια, δεδομένου ότι γίνεται χρήση παρόμοιων διαύλων, οι αρχές επιβολής θα μπορούσαν πλέον να χρησιμοποιούν το ίδιο εννοιολογικό νομικό πλαίσιο και για τα δύο εγκλήματα.

Συνοψίζοντας, όσον αφορά τον νομικό ορισμό της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, παρατηρούμε μια ώθηση για διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής, μέσω της διεύρυνσης του καταλόγου των βασικών αδικημάτων με σκοπό την αποτελεσματική επιβολή του νόμου. Αυτή η ώθηση και η προσπάθεια για αύξηση της αποτελεσματικότητας έχει φτάσει στο σημείο να αλλάξει τη φύση του νόμου προκαλώντας αντιστροφή του παραδοσιακού παραδείγματος (Unger, 2017: 29)

4.5. Σύντομη Αποτίμηση του Πλαισίου Καταπολέμησης του Ξέπλυματος

Όπως εκτέθηκε ανωτέρω, στη διάρκεια των τελευταίων σαράντα περίπου ετών απαιτήθηκαν κοπιώδεις προσπάθειες και μεγάλη επιμονή ώστε να φτάσουμε στο σημερινό καθεστώς κατά της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων. Σε κάθε βήμα καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν οι διεθνείς πιέσεις σε όλα τα επίπεδα.

Παρόλα αυτά κάθε χώρα είχε (και εξακολουθεί να έχει) ευνοημένα «τυφλά» σημεία στην οικονομία της, ιδίως όταν πρόκειται για σημαντικούς τομείς, που έχουν πραγματική

σημασία για την εθνική οικονομία. Για παράδειγμα, μπορεί κανείς να αναρωτηθεί πόσες «αναφορές ύποπτης δραστηριότητας» απέτυχαν να υποβληθούν σχετικά με πλούσιους Ρώσους και Νιγηριανούς που αγοράζουν ακίνητα στο Δυτικό Λονδίνο (Van Duyn, Harvey & Gelemerova, 2019: 6), ενώ αντίστοιχα ερωτήματα είναι αναπόφευκτα όταν κάποιος αποπειραθεί να παρατηρήσει με κριτικό μάτι τα πολυάριθμα παραδείγματα που έχει να προσφέρει η πρόσφατη ελληνική πραγματικότητα. Τι είδους προφύλαξη πρόσφερε ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των μέτρων κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα στην περίπτωση της Siemens ή στις υποθέσεις δωροδοκιών για την εξαγορά συμβάσεων προμήθειας αμυντικού εξοπλισμού; Ή σε γενικότερο πλαίσιο, η πραγματική απειλή για το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης (αλλά και για το εγχώριο τραπεζικό σύστημα που διήλθε ίσως την μεγαλύτερη περιπέτεια της ιστορίας του) προήλθε από τη «σκοτεινή» δράση του οργανωμένου εγκλήματος ή αντίθετα από την καθόλα νόμιμη και πολιτικά καθαγιασμένη δράση των ίδιων των τραπεζικών ιδρυμάτων και του διεθνούς κεφαλαίου, που στην αναζήτησή τους για όλο και περισσότερα κέρδη, φάνηκαν να εξαντλούν τα ίδια τα όριά τους;

Αναφορικά τώρα με τον διακηρυγμένο στόχο της διεθνούς κοινότητας, η οποία με πρωτοπόρο τη FATF, θέτει ως απώτερο σκοπό της αντιμετώπισης της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων την προστασία της σταθερότητας και της ακεραιότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, έχουμε να παρατηρήσουμε και να υπενθυμίσουμε κάτι που θα έπρεπε να είναι αυτονόητο. Το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα δεν είναι ένα ενιαίο σώμα με ταυτόσημα, κοινά συμφέροντα. Αντίθετα, στην πραγματικότητα και παρά τις όποιες διεθνείς συνεργασίες και συνεννοήσεις, είναι και αυτό ένα πεδίο αμείλικτου ανταγωνισμού, δεδομένου μάλιστα ότι οι αντίπαλοι παίκτες διεκδικούν μερίδιο από την ίδια δεξαμενή κεφαλαίων. Έτσι, κατά την αποτίμηση των μέτρων που έχουν ληφθεί και των πολιτικών που εφαρμόζονται από όλους τους φορείς σε διεθνές επίπεδο, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το ισχυρό (κατά την άποψή μας) ενδεχόμενο, κάποια μερίδα του χρηματοπιστωτικού συστήματος που «τυχαίνει» να είναι ευνοημένη από την τρέχουσα κατάσταση, να έχει λόγους ώστε να υπάρχουν κανόνες, έλεγχοι, ρυθμίσεις και περιορισμοί στην κυκλοφορία κεφαλαίων. Αυτοί οι κανόνες όμως, τίθενται σε ισχύ, μόνο αφού έχει διαμορφωθεί μία συγκεκριμένη κατάσταση ισορροπίας στη ζυγαριά του διεθνούς ανταγωνισμού.

Οι προτάσεις για δράση ή για λήψη μέτρων, μπορούν να διακριθούν σε δύο γενικές κατηγορίες. Από τη μία πλευρά υπάρχουν οι προτάσεις αρχής, που η λογική τους υπαγορεύεται από μία ή περισσότερες θεμελιώδεις αρχές οι οποίες έχουν καθολική ή τουλάχιστον γενική αποδοχή, ή με άλλα λόγια αντανακλούν μία ηθική αρχή. Πρόταση αρχής για παράδειγμα θα μπορούσε να θεωρηθεί η πρόταση για επιβολή ποινής σε περίπτωση ανθρωποκτονίας, δεδομένου ότι ως κοινωνία διατηρούμε την αρχή ότι η ανθρώπινη ζωή είναι πολύτιμη, συνεπώς πρέπει να προστατεύεται και όποιος παραβαίνει αυτή την αρχή πρέπει να τιμωρείται. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν αυτές που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε προτάσεις τακτικής. Αυτές οι προτάσεις έχουν εντελώς διαφορετικό σημείο αφετηρίας. Βασίζονται στην λογική ότι εάν ακολουθήσουμε έναν τρόπο δράσης αυτό θα μπορούσε να έχει θετικά αποτελέσματα.

Στην περίπτωση των μέτρων κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, άποψη του γράφοντος είναι ότι ουσιαστικά στο σύνολό τους αποτελούν την εξέλιξη μίας πρότασης τακτικής, η οποία αναπτύχθηκε σταδιακά, βασιζόμενη στην παρατήρηση ότι εάν οι αρχές καταφέρουν να ακολουθήσουν την ροή του χρήματος, αυτό θα έχει πολλαπλά οφέλη στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας.

Οι προτάσεις αρχής έχουν το χαρακτηριστικό ότι πρέπει να εκτιμώνται κατά περίπτωση, τόσο πριν, όσο και μετά την εφαρμογή τους, ακριβώς επειδή πρέπει κάθε φορά να κρίνεται η χρησιμότητά τους αυτή καθαυτή. Σε σχέση με την νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και κατόπιν όσων αναλύθηκαν στην παρούσα εργασία, η προηγούμενη φράση θα πρέπει να εκληφθεί ως προτροπή και υπενθύμιση προς όλους όσοι ασχολούνται με την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Το σύνολο των μέτρων, προληπτικών και κατασταλτικών, θα πρέπει κατά τη γνώμη μας να αξιολογούνται όχι μόνο βασισμένα στην επίτευξη αριθμητικών στόχων, όπως ο αριθμός των αναφορών, των διώξεων ή των καταδικών, αλλά κυρίως σε σχέση με τον απώτερο στόχο που δεν είναι άλλος από την αντιμετώπιση του σοβαρού εγκλήματος.

5. Συμπεράσματα

Γενικά, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος είναι ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που απαιτεί ευρύτερη κοινωνική, οικονομική και πολιτική ανάλυση για να κατανοηθεί και να αντιμετωπιστεί. Όπως θεωρούμε φάνηκε από την παρούσα εργασία, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος είναι ένα φαινόμενο που έχει βαθιές ρίζες στις δομές της κοινωνίας και στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος. Για την μελέτη και την αντιμετώπισή του δεν αρκεί η εστίαση στην εγκληματική συμπεριφορά ατόμων ή εγκληματικών ομάδων. Αντιθέτως, πρέπει να εξεταστούν και να αναλυθούν οι διαρθρωτικές αιτίες που επιτρέπουν και υποστηρίζουν την εμφάνισή του, όπως και οι λειτουργίες που αυτό επιτελεί μέσα στο ισχύον πολιτικο-οικονομικό σύστημα.

Η βιομηχανία του τουρισμού αποτελεί διεθνώς, αλλά σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό στη χώρα μας, έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της οικονομίας και εν τέλει ένα ζωτικό πεδίο του κοινωνικού γίγνεσθαι, που μάλιστα φαίνεται να έχει ακόμη πολλές προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης. Απορροφά πολύ υψηλά ποσά κεφαλαίων που επενδύονται σε διάφορες δραστηριότητες και αντίστοιχα αποφέρει μεγάλο όγκο εσόδων και κερδών, ενώ προσφέρει ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης στις τοπικές κοινωνίες.

Παρότι η έννοια του τουρισμού είναι σχεδόν αντανakλαστικά συνδεδεμένη με θετικές έννοιες, όπως διακοπές, ξεκούραση, ταξίδια και όμορφα τοπία, υπάρχει και μία διαφορετική, σκοτεινή όψη του τουρισμού, κυρίως όταν αυτός λαμβάνει μαζικό και υπερκαταναλωτικό χαρακτήρα. Αυτή ή άλλη πλευρά του τουρισμού συνδέεται με την εμφάνιση εγκληματογόνων συνθηκών και την παράνομη δράση προσώπων και κυκλωμάτων.

Κατά την εξέταση της σχέσης του τουρισμού με το έγκλημα, παραδοσιακά, η δημόσια προσοχή, η δημοσιογραφική και η ακαδημαϊκή έρευνα έχουν στραφεί σχεδόν μονομερώς σε φαινόμενα κοινών εγκλημάτων (κλοπές, ληστείες, μικρο-απάτες), στη μεμονωμένη φοροδιαφυγή από φυσικά πρόσωπα ή/και μικρές επιχειρήσεις, καθώς και σε ζητήματα ασφαλείας και προστασίας από πιθανή δράση τρομοκρατικών ομάδων που θα μπορούσαν να απειλήσουν τις ζωές τουριστών και να επηρεάσουν τον τουριστικό κλάδο.

Παρόλα αυτά, στην παρούσα εργασία δεν ασχοληθήκαμε με αυτή την πλευρά της εγκληματικότητας αλλά αποπειραθήκαμε να διερευνήσουμε τους τρόπους με τους οποίους

μπορεί να διενεργείται νομιμοποίηση παράνομων εσόδων σε μεγάλη κλίμακα, ποια είναι η σχέση του οργανωμένου εγκλήματος με την τουριστική ανάπτυξη, τους τρόπους με τους οποίους οι εγκληματικές ομάδες διεισδύουν σε κλάδους της τοπικής οικονομίας και πώς με τη συνδρομή της διαφθοράς αναπτύσσεται μία συμβιωτική σχέση μεταξύ νόμιμης και παράνομης οικονομίας.

Από όσα αναλύθηκαν στα επιμέρους κεφάλαια της εργασίας προκύπτει ότι ο τουριστικός κλάδος είναι ιδιαίτερα ελκυστικός για το οργανωμένο έγκλημα, που αναζητά διεύρυνση των πεδίων δραστηριότητας και αύξηση των κερδών του, ενώ ταυτόχρονα η τουριστική βιομηχανία παρουσιάζει μία σειρά από ευάλωτα σημεία που διευκολύνουν την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οποιαδήποτε τουριστική επένδυση ή δραστηριότητα είναι καταδικαστέα ή ότι θα πρέπει να τίθεται προς διερεύνηση. Θεωρούμε όμως ότι καταδείχθηκε πως υφίσταται μία ισχυρή σχέση μεταξύ δράσης του οργανωμένου εγκλήματος, νομιμοποίησης παράνομων εσόδων και τουριστικής ανάπτυξης, γεγονός που θα πρέπει να οδηγήσει τις αρχές επιβολής του νόμου να είναι επιφυλακτικές και να εφαρμόζουν συστηματικούς ελέγχους στον τουριστικό τομέα, προκειμένου να προλαμβάνουν και να αντιμετωπίζουν τέτοιες περιπτώσεις.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΑΑΔΕ (Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων). (2024). *Εντοπισμός και κατάσχεση κοκαΐνης αξίας 2,8 εκ ευρώ σε container με μπανάνες*. Δελτίο Τύπου 07/02/2024. Προσπελάστηκε στις 25/04/2024 από: <https://www.aade.gr/deltia-typou-arakoinoseis/deltio-typou-07022024>.

Αντωνόπουλος, Γ. & Hall, S. (2019). Νόμιμες επιχειρήσεις και «οργανωμένο έγκλημα» στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης. Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. & Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ) «*Εγκλήματα των Ισχυρών*». Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Αυγή (2016). «*Με POS από Βουλγαρία και Μάλτα, χάνονται εκατομμύρια ευρώ από τον ΦΠΑ κυρίως στα νησιά * Σκοτεινές διαδρομές του χρήματος μέσω e-vouchers*». Διαθέσιμο στο https://www.avgi.gr/koinonia/200864_oi-peirates-tis-mykonou. Προσπελάστηκε στις 16/06/2024.

Αυγή (2023). «*Αρχαιολόγος θύμα ξυλοδαρμού / Η Μύκονος έχει δικούς της κανόνες – Δεν έχουμε βοήθεια από το ΥΠΕΝ*». Διαθέσιμο στο https://www.avgi.gr/koinonia/444339_i-mykonos-ehei-dikoys-tis-kanones-den-ehoyme-boitheia-aro-ypen. Προσπελάστηκε στις 17/06/2024.

Βασιλαντωνοπούλου Β. (2019). «*Η Αντεγκληματική Πολιτική για το Ξέπλυμα «Βρόμικου» Χρήματος ως Λανθάνουσα Οικονομική Διακυβέρνηση*». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. & Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ) «*Εγκλήματα των Ισχυρών*». Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βιδάλη Σ. (2017). «*Πέρα από τα Όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*». Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δρακοντίδης, Φ. (2016). «*Μύκονος: Τζίρος εκατομμυρίων με τη διαφθορά της Πολεοδομίας*». Πρώτο Θέμα, 03/06/2016. Διαθέσιμο στο <https://www.protothema.gr/greece/article/574869/tziros-ekatommurion-me-ti-diafthora-tis-poleodomias/>. Προσπελάστηκε στις 18/06/2024.

Economistas (2021). «*Η μαφία έχει εισχωρήσει στον ιταλικό τουριστικό τομέα*». Προσπελάστηκε στις 08/06/2024 από: https://www.economistas.gr/diethni/36091_i-mafia-ehei-eishorisei-ston-italiko-toyristiko-tomea.

ΕΣΠΑ (2024). «*Προγράμματα – Προσκλήσεις*». Διαθέσιμο στο espa.gr/el/Pages/Proclamations.aspx. Προσπελάστηκε στις 18/06/2024

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2024). «*P9_TA(2024)0364. Η έκτη οδηγία για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες*». Ανακτήθηκε στις 24/05/2024 από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0364_EL.html#title1.

Τίκκος Α. & Κουτσός Σ. (2023). «*Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2022*». Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Αθήνα, σελ. 3-24.

Τίκκος Α. & Κουτσός Σ. (2024). «*Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2023*». Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, Αθήνα, σελ. 3-26.

IOBE (Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών). (2012). «*Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική Οικονομία*», Αθήνα, σελ. 3 – 42

ΙΤΕΠ (Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων) (2024). Ετήσια Έρευνα για τον Ξενοδοχειακό Κλάδο 2023. Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, Αθήνα.

Capital (2023). «*Guardian για "παρακράτος" Μυκόνου: "Βία στην Ελλάδα κατά των προσπαθειών διατήρησης της αρχαίας κληρονομιάς"*». Διαθέσιμο στο <https://www.capital.gr/diethni/3706362/guardian-gia-parakratos-mukonou-bia-stin-ellada-kata-ton-prospatheion-diatirisis-tis-arxaias-klironomias/>. Προσπελάστηκε στις 18/06/2024.

Μακεδονία (2023). «*Εργολαβικά συμφέροντα πίσω από τον ξυλοδαρμό αρχαιολόγου στη Μύκονο αποκαλύπτει η Daily Telegraph*». Διαθέσιμο στο <https://www.makthes.gr/ergolavika-symferonta-piso-apo-ton-xylodarmo-archaiologoy-sti-mykono-apokalypte-i-i-daily-telegraph-634596>. Προσπελάστηκε στις 16/06/2024.

MykonosVoice.gr (2018). «*Οι Έλληνες ζουν τον μύθο τους στη Μύκονο*». Διαθέσιμο στο <https://www.mykonosvoice.gr/news/oi-ellines-zoyn-ton-mytho-toys-stin-mykono/>. Προσπελάστηκε στις 17/06/2024.

Ναυτεμπορική (2023). «FAZ για Μύκονο: Συνώνυμο με εγκληματίες, εκβιασμούς, βρώμικο χρήμα και πορνεία». Διαθέσιμο στο <https://www.naftemporiki.gr/finance/economy/1482182/faz-gia-mykono-synonymo-me-egklimaties-ekviasmoys-vromiko-chrima-kai-porneia/>. Προσπελάστηκε στις 17/06/2024.

Ναυτεμπορική (2023β). «Μύκονος: Φοροδιαφυγή- μαμούθ με 200 πολυτελείς κατοικίες σε πλατφόρμα διαμοιρασμού». Διαθέσιμο στο <https://www.naftemporiki.gr/finance/economy/1463067/mykonos-forodiygi-mamoyth-me-200-polyteleis-katoikies-se-platforma-diamoirasmoy/>. Προσπελάστηκε στις 17/06/2024.

Παναγιώτης, Σ. (2023). «Μύκονος: καρέ καρέ η αυθαιρεσία στην παραλία Πάνορμος». Τα Νέα, 23/03/2023. Διαθέσιμο στο <https://www.tanea.gr/2023/03/23/greece/mykonos-kare-kare-i-aythairesia-stin-paralia-panormos/>. Προσπελάστηκε στις 17/06/2024

Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων (2024). «Αυτοτελές Τμήμα Φορολογικών Κινήτρων». Διαθέσιμο στο <https://www.ependyseis.gr/ggsie/atfk.htm>. Προσπελάστηκε στις 18/06/2024

Σταμούλη, Ε. (2019). «Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. & Παπαχαλαράμπους Χ. (επιμ) «Εγκλήματα των Ισχυρών». Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ

Σταμπούλογλου Α. (2023). «Μύκονος. Παρακμή με χρήμα». Διαθέσιμο στο <https://www.protagon.gr/apopseis/mykonos-parakmi-me-xrima-44342694526>,

Τσιρίδης Π. (2007), “Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και το λειτούργημα του συνηγόρου”, σε: *Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος. “Καθαρή” ή ελεύθερη κοινωνία*, Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 317 – 355

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (2023). «Έκθεση Φορολογικών Δαπανών 2024». Αθήνα: Νοέμβριος

Φασιανί, Ε. & Μινκούτσι, Α. (2015). “Το Χρηματοκιβώτιο των Φοροφυγάδων”, Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.

VK Premium (2024). «Β' Κύκλος Ενίσχυση Τουριστικών Επενδύσεων, Αναπτυξιακός Νόμος 2023». Διαθέσιμο στο vkpremium.gr/b-kyklos-enischysi-touristikon-ependyseon-anaptychiakos-nomos-2023. Προσπελάστηκε στις 17/06/2024

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Alldrige, P. (2001). *'The Moral Limits of the Crime of Money Laundering'*. Buffalo Criminal Law Review, Vol. 5, σελ. 279 - 319.

Allen, P., (2010). The Russian Mafia taking over French Riviera. The Telegraph, 31 Aug 2010, Προσπελάστηκε στις 15/06/2024 από <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/7973637/Russian-mafia-taking-over-French-Riviera.html>

Bartlett, B. (2002). *The Negative Effects of Money Laundering on Economic Development*. The Asian Development Bank Regional Technical Assistance Project No. 5967.

Bauer, P. & Ullmann R. (2000). *"Understanding the Wash Cycle"*. Federal Reserve Bank of Cleveland, Cleveland OH.

Bergström, M., Karin Svedberg H. and Ulrika M. (2011), "A New Role for Profit Actors? The Case of Anti Money Laundering and Risk Management", JCMS: Journal of Common Market Studies 49.5. 2011. pp. 1043-1064

ECB (European Central Bank). (2016). *«ECB ends production and issuance of €500 banknote.»* Προσπελάστηκε στις 18/04/2024 από: <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2016/html/pr160504.en.html>.

Europol (2020) "Cocaine caravans immobilised: 12 arrests in big bust against drug traffickers in the Canary Islands" 23 Jan 2020. Διαθέσιμο σε <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/cocaine-caravans-immobilised-12-arrests-in-big-bust-against-drug-traffickers-in-canary-islands>. Προσπελάστηκε στις 16/06/2024

FATF (Financial Action Task Force). (1991). *Report 1990–1991*. Διαθέσιμο στο <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/annual-reports/1990%201991%20ENG.pdf>. Προσπελάστηκε 18/04/2024.

FATF (Financial Action Task Force). (2013). *International Standards On Combating Money Laundering And The Financing Of Terrorism & Proliferation. The FATF Recommendations*. FATF, Paris, France. Διαθέσιμο στο www.fatf-

gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html.

Προσπελάστηκε 23/05/2024

FATF (Financial Action Task Force) (2015). *Money laundering through the physical transportation of cash*. Διαθέσιμο στο <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Methodsandtrends/MI-through-physical-transportation-of-cash.html>.

Προσπελάστηκε 18/04/2024.

FATF (Financial Action Task Force) (2020). *Trade-Based Money Laundering. Trends and Developments*. Διαθέσιμο στο <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Trade-Based-Money-Laundering-Trends-and-Developments.pdf>.

Προσπελάστηκε 22/04/2024.

FATF (Financial Action Task Force) (2024). Frequently Asked Questions. How does money laundering affect business? Προσπελάστηκε 24/05/2024 από <https://www.fatf-gafi.org/en/pages/frequently-asked-questions.html#tabs-36503a8663-item-6ff811783c-tab>.

FinCen (Financial Crimes Enforcement Network) (2024). *History of Anti-Money Laundering Laws*. Διαθέσιμο στο <https://www.fincen.gov/history-anti-money-laundering-laws>. Προσπελάστηκε 28/04/2024

Guttman, R. (2016). *“Finance-led Capitalism. Shadow Banking, Re-regulation and the Future of Global Markets”*. New York: Palgrave Macmillan, DOI: 10.1057/9781137529893

History (2018). “History.com: Quintana Roo”. Διαθέσιμο στο <https://www.history.com/topics/latin-america/quintana-roo>. Προσπελάστηκε στις 15/06/2024

INCB (International Narcotics Control Board) (2011). *Report of the International Narcotics Control Board for 2010*. New York USA: United Nations.

Kruisbergen, E., Leukfeldt E., Kleemans E. & Roks R., (2019). *Money talks money laundering choices of organized crime offenders in a digital age*. Journal of Crime and Justice, 42:5, 569-581, DOI: 10.1080/0735648X.2019.1692420

Levi, M., & Soudijn, M. (2020). *Understanding the laundering of organized crime money*. Crime and Justice, 49(1), 579–631

- Masciandaro D., Takats E. and Unger B. (2007). *Black Finance. The Economics of Money Laundering*. Cheltenham UK, Northampton USA: Edward Elgar Publications
- Mackrell, N. (1997). 'Economic Consequences of Money Laundering'. In: Graycar A., Grabosky, P. (eds.). 'Money Laundering in the 21st Century: Risks and Countermeasures'. Australian Institute of Criminology, Research and Public Policy Series, Seminar held on February 7 th 1996, Canberra, Australia
- Morris-Cotterill, N. (2001). "Think Again. Money Laundering". *Foreign Policy*, 16. DOI: 10.2307/3183186
- OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) (2016). "Illicit Trade: converging criminal networks", OECD Reviews of Risk Management Policies, <https://doi.org/10.1787/9789264251847-en>, προσπελάστηκε στις 08/06/2024
- Palan R. (2009). "History of Tax Havens", *History and Policy* (01 Oct 2009), διαθέσιμο στο <https://www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/history-of-tax-havens>, Προσπελάστηκε: 22/05/2024
- Reuter, P. & Truman, E. M. (2004). *Chasing dirty money: The fight against money laundering*. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics
- Reuter, P. (2013). "Are estimates of the volume of money laundering either feasible or useful?" In: Unger B. & Daan van der Linde (ed): *Research handbook on money laundering*. Cheltenham: Edward Elgar
- Ruggiero, V. (2017). "Dirty Money. On Financial Delinquency". Oxford: Oxford University Press.
- Savona, E. and Riccardi M. (Eds.) (2015). *From illegal markets to legitimate businesses: The portfolio of organised crime in Europe. Final Report of Project OCP - Organised Crime Portfolio*. Trento: Transcrime - Università degli Studi di Trento
- Soudijn, M., & Reuter, P. (2016). Cash and carry: The high cost of currency smuggling in the drug trade. <https://doi.org/10.1007/s10611-016-9626-6>. *Crime, Law and Social Change*, 66(3), 271–290
- Soudijn, M.R.J. (2016), "Rethinking money laundering and drug trafficking: Some implications for investigators, policy makers and researchers", *Journal of Money*

Laundering Control, Vol. 19 No. 3, pp. 298-310. <https://doi.org/10.1108/JMLC-07-2015-0028>

Tchetvertakov, G. (2023), "Anti Money Laundering: How does it work and how is it regulated". Ανακτήθηκε 07/06/2024 από <https://moneytransfercomparison.com/aml>

Unger, B., Siegel, M., Ferwerda J., Kruijf, W., Busuioic, M. & Wokke K. (2006), *The Amounts And The Effects Of Money Laundering. Report for the Ministry of Finance*. Utrecht School of Economics.

UNEP (United Nations Environment Programme) (2024). Tourism. Διαθέσιμο στο <https://www.unep.org/explore-topics/resource-efficiency/what-we-do/responsible-industry/tourism>. Προσπελάστηκε 30/05/2024.

UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) (2012). Towards Inclusive and Sustainable Growth and Development: What can the Tourism sector contribute?

Unger, B. (2017), "*Offshore activities and money laundering: recent findings and challenges. Study for the PANA Committee*", Brussels: Directorate General For Internal Policies. Policy Department A: Economic And Scientific Policy

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) (2011). *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes*. Vienna, Austria: United Nations Office on Drugs and Crime.

USDT (Department of the Treasury). (2018). *National money laundering risk assessment*. Διαθέσιμο στο <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm581>. Προσπελάστηκε: 16/04/2024

Villanyi B. (2021). Money Laundering: History, Regulations, and Techniques. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264079.013.708>. Oxford Research Encyclopedias, Criminology and Criminal Justice. Προσπελάστηκε 20/04/2024

Van Duyne, P. (1997). "*Money-Laundering: Pavlov's Dog and Beyond*". Lecture at the European Regional Fraud Conference. 22-23 Sept. 1997, Amsterdam: 1-19

Van Duyne P, Harvey J. and Gelemerova L. (2019). *The Critical Handbook of Money Laundering: Policy, Analysis and Myths*. London: Palgrave MacMillan.

Weinz W. (2013). *Sustainable Tourism ILO Policy and Tools*. ILO, Geneva

Wong M., Christie I. and Al Rowais S. (2009). *Tourism in South Asia, "Benefits and Opportunities"*, The World Bank, Washington, D.C.

WTTC (World Trade & Tourism Council) (2024). *"Economic Impact Research. Ανακτήθηκε από <https://wttc.org/research/economic-impact>"*. Προσπελάστηκε 27/05/2024.

WTTC (World Trade & Tourism Council) (2024). *"Travel and Tourism Economic Impact Research. Data sources and estimation techniques"*. WTTC/Oxford Economics. May 2023.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.